

ZAHTEVA TOVARISA TITA: »REZERVNI STARESINE SE MORAJO SE BOLJ UCITI, DA BI USTREZALI NA MESTIH, KI JIH BODO MORALI JUTRI PREVZEMATI OD STAREJSIH KADROV...«

Težišče razprave na 3. seji zveznega odbora ZRVS Jugoslavije dne 12. februarja je bilo na aktivnosti organizacij pri uresničevanju nalog, ki izhajajo iz resolucije VI. kongresa ZRVSJ in ki se nanašajo na podružbljanje in krepitev splošne ljudske obrambe ter družbene samozaščite.

Na seji so razpravljali poudarjali, da morajo organizacije rezervnih vojaških starešin še bolj organizirano kot doslej skrbeti za vojaškostrokovno in moralnopolitično vzgojo rezervnih vojaških starešin, hkrati pa jih usmerjati na še aktivnejše vključevanje v družbeno življenje in izvajanje vseh njihovih obveznosti, še posebej tistih, ki zadevajo krepitev in podružbljanje splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

To pa je tudi zahteva tovariša Tita, ki jo je zastavil delegaciji zveznega odbora ZRVSJ, ki jo je ob koncu prejšnjega leta sprejel na Brionih.

NE ZAOSTAJATI!

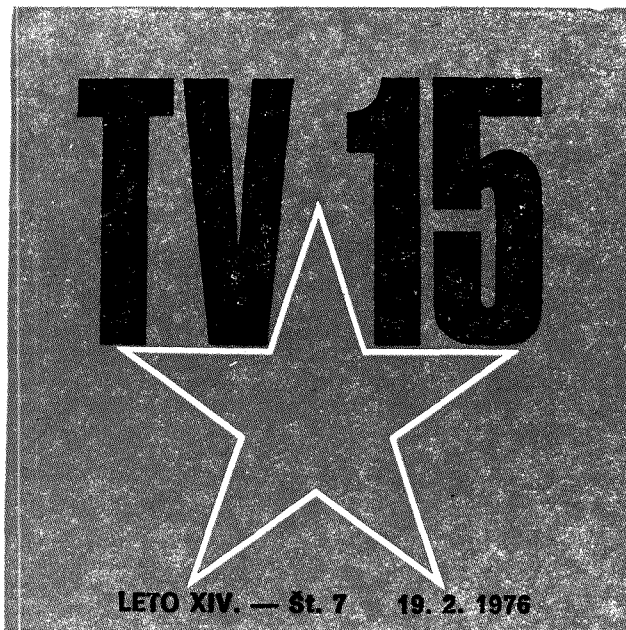
»... Biti rezervni starešina, je za vsakogar od njih velika čast. Uživati mora popolno zaupanje ljudstva. Zato je izredno pomembno vzgajanje dobrih voditeljev v oboroženih silah... Rezervni starešine se morajo še bolj učiti, da bi ustrezali na mestih, ki jih bodo morali jutri prevzemati od starejših kadrov... Zategadelj njihova kvaliteta ne sme biti dosti slabša od aktivnih starešin...«, je takrat med drugim dejal tovariš Tito.

Vsa razprava na seji je izzvenela kot delovni dogovor najvišjega foruma organizacije rezervnih vojaških starešin, kako v praksi izvajati besede tovariša Tita oziroma kako naj naloge, ki jih je rezervnim vojaškim starešinam postavil tovariš Tito, postanejo sestavni del aktivnosti vseh organizacij ZRVSJ in njihovih članov.

Čeprav je bilo ugotovljeno, da je na tem področju že marsikaj storjeno in ZRVSJ izvaja čedalje učinkovitejše vojaško strokovno usposabljanje in moralnopolitično vzgojo ne samo svojih članov, temveč se čedalje uspešneje angažira tudi v pripravah prebivalstva za obrambo domovine, pa bi bili doseženi uspehi glede na izredno močno kadrovsko sestavo lahko še precej večji, če bi vse osnovne in občinske organizacije — le teh pa je več kot 3500 — dosledno izvajale zastavljene naloge.

Na seji so bila podeljena tudi priznanja za izreden prispevek k razvoju, uveljavljanju in krepitvi organizacij ZRVSJ in k uresničevanju njenih družbenih nalog. Zlate plakete so dobili: član predsedstva CK ZKJ in predsedstva SFRJ **Edvard Kardelj**, podpredsednik predsedstva SFRJ **Vladimir Bakarić**, sekretar IK predsedstva CK ZKJ **Stane Dolanc**, zvezni sekretar za ljudsko armado general **Nikola Ljubičić**, član sveta federacije **Milutin Morača** in predsednik zveznega odbora ZRVSJ **Ljubo Vučković**, medtem ko je med dobitniki srebrne plakete tudi zvezni sekretar za pravosodje in organizacijo zvezne uprave **Ivan Franko-Iztok**.

Zlate, srebrne in bronaste plakete ZRVSJ bodo nagrajencem slavnostno izročili 30. aprila, ko proslavlja Zveza rezervnih vojaških starešin petindvajseto obletnico ustanovitve. Sklenili so tudi to, da bodo vsako leto podelili zlato plaketo tudi po eni občinski organizaciji ZRVS iz vsake republike in pokrajine za izredno uspešno delo in izvajanje nalog.

V DANAŠNJI ŠTEVILKI:

- **Borisu Zihleru v spomin** str. 3
- **Šmarnice, pravim Solzice, pravi Prežih** str. 7
- **MOJA ZGODBA** str. 5
- **TV-15 ZA MLADINO** str. 14 in str. 15

Umrl je Boris Zihlerl

Predsednik republike Josip Broz-Tito je Ančki Zihlerlovi, soprogi umrlega Borisa Zihlerla, poslal naslednjo brzojavko:

»V globoki žalosti smo prejeli novico o nenadni in prezgodnji smrti tovariša Borisa Zihlerla, prvoborca, člana sveta federacije in CK ZKJ. Tovariš Boris je imel vse vrline pravega komunista, bil je dosleden marksist in neutrujen bojevnik za interese delovnega človeka. Vse svoje življenje je prispeval k uresničevanju ciljev naše revolucije, kolikor je najbolj mogel, tako v vojni kot tudi v povojni graditvi, še posebej s svojo publicistično dejavnostjo. Za vse narode Jugoslavije je njegova smrt velika izguba.«

Na fotografiji: ob smrti revolucionarja Borisa Zihlerla je bila 13. februarja 1976. leta žalna seja tudi v CK ZK Slovenije, ki so se je udeležili najvidnejši predstavniki slovenskega ter jugoslovanskega družbenopolitičnega in znanstvenega življenja.

Pozdravljeni, Prešernovci!

Ze dolgo se pripravljam k pisanju, spodbudil pa me je lep zapis na naslovni strani 3. številke »Stopajo po naših poteh«. Sem brigadna bolničarka Prešernove brigade, sedaj medicinska sestra v pokoju. Na sliki, ki vam jo prilagam, smo z desne proti levi: Vinko iz Kranja, pomočnik zobotehnične, jaz, zobotehničnica Sonja, četrti je, če se ne motim, neki obveščevalc iz XXXI. divizije.

Berem tud zapis Cirila Zupanca o partizanski saniteti na Gorškem. Ni točen. Glede Prešernove brigade je pravilni vrstni red tale: magister farmacije Anton Priveršek, dr. Mihael Zemva, medicinec Kocmur, neki Čeh, samo 14 dni, dr. Pavel Jamšek, dr. Ivan Hribernik-Matjaž, na koncu pa Julij Bergel, medicinec. Medicinca Branka Štangla-Petra v Prešernovi saniteti ni bilo, gotovo pa ni bil sanitetni referent do julija 1945 ko sem odšla.

Bolničarka sem postala za časa dr. Zemve. Skupaj sva bila v ofenzivi leta 1944 na Jelovici. Odsel je junija leta 1944. Na dan invazije na Rim kot, so poročali, sva skupaj hajkala s štabno četo iz Burje na Jagrščak pri Cerknem, takrat ko so tam okoli gorele vasi. Za dr. Zemvo je prišel medicinec Kocmur. Ostal je, dokler niso odpeljali 93 ranjencev iz Franje in Pavle. V kočevskih gozdovih se je poslovil od spremiljal ranjence naprej, kam ne vem. Kasneje so šli ranjenci v Bari z letalom.

Nato smo imeli 14 dni nekega češkega zdravnika. Sredi septembra, 15. je bilo, je prišel dr. Jamšek. V ta datum sem prepričana ker so dan prej, 14. septembra zverinsko umorili mojega brata Jožeta Jereba. Umorili so ga domobranci v Zireh in še pet drugih, tudi dr. Demšarja. Brat je bil ekonom v štabu Prešernove brigade. Tudi ta smrt ni opisana kot je meni znana, vsaj kar se zajetja tiče.

Dr. Jamšek je z ranjenci odšel od nas, ko je zadnji del kolone naletel, pri prehodu čez italijansko mejo na Mrzlem vrhu pri Zereh, na mino. Šli smo v Dolomite na Pasjo ravan. Takrat sem za ranjence v Dolomitih odgovarjala jaz in jih tudi prepeljala do javke Franje. Tudi to je opisano drugače.

Dr. Hribernik je prišel k nam kasneje, morda v oktobru, točno se ne spomnim. Nato je prišel še medicinec Julij Bergelj, po rodu Žid in živi danes v Izraelu. Ostal je v brigadi še po osvoboditvi. Sama sem odšla iz Prešernove štabne čete julija leta 1945 v Ljubljano, v Mladiko-Moste, da bi počakala na začetek šole.

Takoj po osvoboditvi so se v Gorici naši saniteti pridružili še zobotehničnica Sonja in Vinko, na sliki. Čez štiri dni sta prišla še dva medicince: Trampuž, ki ni več študiral, in mislim, da še dr. Hladnik. Vse te sanitetne referente sem poznala, prav tako zdravnike in medicince, saj sem bila od konca oktobra leta 1944 do julija 1945, ko sem odšla iz brigade v vojno bolnišnico v Ljubljani, ena rečkah, ki sem bila ves čas v štabni četi Prešernove brigade.

Poznala sem vse tedanje komandante, komisarje, zdravnike in borce ali pa so vsaj oni poznali mene. Bolničarka sem postala aprila leta 1944. Tedaj sem opravila pri dr. Petru v bližini Jagršč. Kot bolničarka sem začela delati pri dr. Zemvi na Jelovici. Med

ofenzivo sva skupaj obvezovala ranjence. On je bil malo bolj spodaj, bili smo izmenadeni, jaz višje. V tisti borbi sem obvezala 10 ranjencev. Eden je bil začet v pljuča, ostale je oplazila mina, ki je eksplodirala v bližini. Dogodke sem opisala v zapisu »Moj prvi ranjenec« na prošnjo dveh gimnazijk iz indrijske gimnazije leta 1964 ali 1965.

Tudi to delo so pripisali drugim, čeprav sem bila zanj 16. decembra leta 1944 celo odlikovana. Brigadna bolničarka sem postala po ofenzivi, junija meseca leta 1944, kar sem ostala do osvoboditve in do odhoda v Ljubljano, julija leta 1945.

Vse podatke hranim v vojaški knjižici. Hranim tudi bolničarsko spričevalo iz časa NOB. Izdali so mi ga v 9. korpusu NOV in POS.

Nikjer še nisem zasledila, da bi kdo pisal o naših bolničarkah. Izjemi sta Čehinja in Rusinja, Ceda in Halina ter Sonja, ki je padla. Sama bi želela sedaj omeniti vsaj njihova imena. Imena, ki jih bom izpustila, naj prosim dopolni kdo drug, oproščam se pa že vnaprej.

Z desne proti levi: Vinko, pomočnik zobotehnične, Dorica Jereb por. Osolin, Sonja zobotehničnica, obveščevalc XXXI. divizije.

Petja je umrla, Angela padla. Za druge, ki so padle ne vem imen. Bolničarke, ki upam, da še živijo, pa so bile: Mici, Ivica, Anica, Marija (z njo sva na kocih vlekle mrtve borce po hribu dol, da so jih lahko pokopali. Bilo jih je 14, takrat ko je padel tudi Dren, komandant 3. bataljona na Jelovici. Nekateri so bili tudi iznakaženi.), Sonja, spominjam se hrabrega bolničarja Kende iz Idrije, Darinka, Vanda, Pavla, pa še ena Ančka.

Spominjam se hrabrih komisark: Ančke, Danice, Olgice, tudi Marine. Najlepše pa imam v spominu dobro perico Genovefo Bobič, ki je oprala borcem toliko perila, da se je prav gotovo še mnogi s hvalažnostjo spominjajo.

Rada se spominjam tudi administratorke Slavke Sonje in še več drugih tovarišic, katerih imena sem žal pozabila. Čeprav sem želela biti kratka, me je pero zaneslo. Prav na koncu se spominjam prijateljice obveščevalke Stane, ki je padla.

Lepo pozdravljam vse Prešernovce!

DORICA JEREB

Še nekaj o Lužiških Srbih

V vašem časopisu sem tudi jaz opazil v rubriki Utrinki in odmevi dopis tovariša Srečka Šorlija »O Lužiških Srbih bolj malo vemo.« Ker sem študent slavistike, sem v prvem trenutku pomislil, da bi bila moja dolžnost, da se oglašim na poziv tovariša Šorlija. Toda po premisleku sem zadevo opustil, kajti pričakoval sem, da se bo oglašil kak boljši pozna-

valec Lužiških Srbov z daljšim člankom. V letošnji 4. številki smo imeli zares priložnost prebrati krajši prispevek tovariša Hinka Wilfana kot odmev na vprašanje tovariša Šorlija. Ravno ta članek pa me je spodbudil, da sem prijel za pero.

Za prispevek Hinka Wilfana, ki gotovo ni imel namen nudit bralcem izčrpane informacije (saj avtor navaja svoj oris v Obzorniku), je namreč značilno to, da se skozenj vleče kot nekakašna rdeča nit misel o neprestanem zatiranju najmanjšega slovenskega naroda (»od davnine zatiranja«). O sedanjem stanju ve avtor povedati le, da »zdaj jim gre bolje«.

Bralec, ki se prvič seznaja z Lužiškimi Srbi, tako ne more zvedeti, da v Zgornji in Spodnji Lužici, pred vsem pa v Budyšin (po nemško Bautzen), nacionalnem središču, deluje vrsta pisateljev in pesnikov (Jurij Bržan, dr. Jurij Mlyúk, Jurij Winar idr.), ki pišejo in objavljajo svoja dela v obeh glavnih lužiških srbskih narečjih pri založbi Domovina, da v Budyšin deluje državno poklicno dvojezično »Nemško-srbske ludowe džiwadon« (gledališče), Srbski ljudski zbor, da izdajajo svoje časopise, da dvojezični napisi niso nekaj prepovedanega in da svoj jezik uporabljajo tudi v šolah. Njihov narodnostni razvoj je torej v veliki meri odvisen predvsem od njih samih. Tolikšnih možnosti, kot jih imajo v socialistični nemški državi NDR, se niso imeli nikdar poprej. Čim večjo moralno podporo pa bi jim morali nuditi drugi slovanski narodi, posebno s sodelovanjem na kulturnem področju. Na žalost pri nas ni pravega zanimanja za tovrstno informiranje. Zato ni čudno, da mnogi niti ne vedo z obstoj tega naroda. Poglejmo kot primer: Pred kratkim so v Ljubljani gostovali hokejisti iz tega mesta in kluba Weiswasser (Běla Woda); le kdo naj bi vedel, da so bili iz lužiškosrbskega kraja?

Vendar moram omeniti, da neki stiki le obstajajo. Dne 4. oktobra lani je naš znani slavist dr. Bratko Kreft objavil v sobotni prilogi Dela prispevek o mednarodnem zasedanju slavistov v Berlinu (NDR), kjer je z veliko simpatijo opisal tudi svoj stik z Lužiškimi Srbi v Budyšin, kjer je potekal drugi del zasedanja. Doslej najboljše in najbolj izčrpana publikacija o Lužiških Srbih pri nas je knjiga Toneta Glavana »Lužiški Srbi«, ki je izšla pri Slovenski Matici leta 1966. V tej knjigi bo lahko bralec zvedel mnogo o preteklosti in sedanjosti malega naroda, pa tudi o vseh pomembnejših kulturnih ustvarjalcih. Avtor se je mudil dlje časa v sami Lužici. Iz osebnega gradiva, ki ga je zbral tam, je napisal delo, o katerem je v uvodu dejal, da je to »poljudna, obširna informacija v najmanjšem slovenskem narodu, ki živi danes svobodno in enakopravno z Nemci na ozemlju NDR, medtem ko so ga poprej stoletja teptali, uničevali in potujčevali...«

Članek Hinka Wilfana nam daje popolnoma drugačno podobo o Lužiških Srbih in njihovem okolju. Ta podoba je izkrivljena in zato ji ne gre mesto v naprednem listu, to je TV-15.

V zvezi s tem prispevkom Hinka Wilfana bi rad dejal še dve besedi o Kašubih, za katere avtor trdi, da jih ni več, ker so jih ponemčili. Milo rečeno, ta trditve se mi zdi čudna. Kolikor mi je znano, se imajo Kašubi dandanes za Poljake in živijo v okviru Poljske. Kašubski jezik (ali narečje) ne štejemo več za poseben slovanski jezik, pač pa za poljsko narečje. Res pa je, da so še pred vojno govorili o Kašubih in kašubskem jeziku, niso pa vedeli za Makedonce in njihov jezik. Po podatkih enciklopedije Leksikograf-sega zavoda iz leta 1967 je Kašubov okrog 200.000.

SILVO TORKAR,

Študentsko naselje, bl. X.

Pripis uredništva: S prispevkom Toneta Glavana smo, kot vidite, o Lužiških Srbih obširneje spregovorili.

ZUNAJ NASIH MEJA

Kako naj jim verjamemo?

Vlada ZR Nemčije odklanja vsa kršna odgovornost za vse tisto, kar je počenjala nekdanja Nemčija. Vsa kemu antifašizmu je v bistvu to všeč, ker s tem potrjuje, da noče priznati nobene kontinuitete z zločinsko vladavino, ki se je začela leta 1933. Toda uradna zatrjevanja so nekaj, drugo pa je življenjska praksa. Preveč je še ljudi, ki so nekoč bili povezani z dušo in telesom s Hitlerjem, ker so uživali vse družbene privilegije na račun mučene Evrope, da bi pozabili na preteklost in sedanjem okolju. Nešteto »drobnih« vsakdanjih dogodkov dokazuje, da nekdanji nacisti še vedno preveč odločajo o usodi in življenju zahodnonemške družbe.

Še lani je evropsko javnost razburjal primer francoske novinarko nemškega rodu Beate Klarsfeld. Leta 1968 je javno prisolila nekaj zausnic tedanjemu kanclerju Kiesingerju. Povzročila je še več drugih škandalov, da bi obrnila pozornost javnosti na neučinkovitost zahodnonemške sodstva

nasproti nacističnim zločincem. Leta 1974 jo je v Kölnu obsodilo na dva meseca zapora, ker je pripravljala ugrabitve nekdanjega šefa gestapa v Lyonu, Kurta Lischke, ki ga je redno francosko sodišče obsodilo na smrt. Ta človek je danes ugle-dna in bogata osebnost v ZR Nemčiji.

Te dni je Klarsfeldova spet v ospredju, samo da je zdaj na vrsti njen soprog Serge Klarsfeld. Z delegacijo francoskih partizanov iz mesta Orléans je prišel v Frankfurt (tja, kjer v zvezi z zadevo Zdove zatrjujejo, da so vsi vodilni možje demokracije), da bi intervenirali pri javnem tožilcu zaradi zavlačevanja postopka proti Fritzju Merdscheju, ki je v Orléansu zakrilil smrt večjega števila Židov. Francosko sodišče, ga je obsodilo na smrt, toda nemške oblasti ga nočejo izročiti Francozom. Tega lopova so leta 1945 imenovali za sodnika v Frankfurtu. Do leta 1960 je krojil demokratično pravico. Ker so ga kolegi končno le prepričali, da je zanj ta funkcija preveč nevarna, je odstopil. Že petnajst let živi kot svobodni državljani v svoji vili v mestecu Königstein in čaka na izid dolgoletnega procesa.

Odvetnik Klarsfeld, ki je vodil orleonsko delegacijo, se je zglasil na sodišču pri javnemu tožilcu Grieblu. Ta ga je dal are-

tirati kmalu po vstopu v pisarno. Obtožil ga je, da je sodeloval pri poskusu ugrabitve Lischke. Prišli so trije policaji v civilu in odvetnika so odpeljali, čeprav je imel na sebi nedotakljivo odvetniško togo.

Zahodnonemška sodišča so ponosna na formalno nedotakljivost od državne oblasti. Toda nacistični zločini niso zastareli niti za to državo. Kljub »neodvisnosti« ta sodišča neštotokrat ubogajo razne politične kroge in celo ščitijo vojne zločince. Pri tem se v glavnem opirajo na trditve, da je od vojne minulo že trideset let. Zakaj naj bi nadaljevali s preganjanjem? Seveda, tisti, ki ni trpel pod nečloveškim režimom, pač pa z njim užival oblast in udobje, tega ne bo nikdar razumel. Takšnim teoretičnim zaščitnikom pravice se gotovo ne mudi, da bi preganjal svoje somišljenike.

V Ludwigsburgu imajo državni urad za raziskovanje vojnih zločinov. Ustanovili so ga že leta 1958 in v njem sodeluje kakšnih osemdeset sodnikov in kriminologov. Raziskujejo zločine zunaj sedanjega Nemčije in v nekdanjih taboriščih. Toda rezultat nji-

hovich »raziskovanj« je praktično enak ničli. Odkrivanje zločincev je vezano na nešteto težav. Mnogi med njimi so spremenili imena, drugi pa so odšli v tujino. Največkrat zmanjka verodostojnih prič. Ta urad je doslej obravnaval približno 11.000 primerov. Računajo, da bo deloval do leta 1980, potem pa bodo iskani nacisti že mrtvi. V celoti je prišlo pred zahodnonemška sodišča najmanj stotisoč zločincev (do ustanovitve urada v Ludwigsburgu 61.000), toda niti deset odstotkov jih ni bilo obsojenih, kolikor pa so bili, so prejeli smešno nizke kazni. Tipičen je primer taborišča v Majdanpeku, kjer je bilo 12.000 esesovskih stražarjev, ki so pobili več kot milijon ljudi; pred sodišče jih je prišlo samo 16.

Zato je težko verjeti, da bi našli in kaznovali krivce za umore, ki nenehno spremljajo sedanje politično življenje Zahodne Nemčije. Odgovornost za dogodke — kljub pravnemu odklanjanju krivde — pa pada na tiste, ki vladajo, tj. na tiste, ki imajo zakonito možnost, da napravijo red!

P. V.

PROCES V TRSTU SE JE ZAČEL

V Trstu se je v ponedeljek začelo sojenje nacističnim zločincem, ki so krivi smrti tisočev nedolžnih ljudi. V Rižarni so sežgali več kot 5000 Slovencev, Hrvatov, Italijanov in Židov. Na zatožni klopi fizično ni nikogar, formalno pa je sodna oblast posadila nanjo Augusta Dietricha Allersa in Josepha Oberhauserja, od katerih je živ le drugi. Toda neformalna stran procesa je namenjena vsemu nacističnemu sistemu in tistim Tržačanom, ki so se kot fašisti hlapčevsko podredili nacističnim oblastnikom.

Obtožnico je pripravil (seveda zelo

pomanjkljivo) preiskovalni sodnik dr. Serbo. Javni tožilec je dr. Claudio Coassin, sodnemu zboru pa predseduje dr. Domenico Maltese. Tožilec je pristal na predlog, da bodo med razpravo sprejeli dopolnilne prijave.

Sodna dvorana je bila nabito polna, saj je sprejela najmanj 300 oseb, med katerimi je bilo mnogo mladih. Začetek je bil zelo slovesen. Motilo je samo nenehno ugašanje luči in slabo ozvočenje. Glavno pri vsem tem pa je to, da se je dolgo pričakovana sodna obravnava končno le pričela.

MAKS ZADNIK

Borisu Zihherlu v spomin

Izgubili smo ga, nenadoma in mnogo prezgodaj.

Kot mislec, znanstvenik, vzgojitelj in publicist, bi imel v našem družbenem in kulturnem dogajanju še toliko nujnega dela in neodložljivih nalog. Boleča je misel, da je z njegovim odhodom zazijala globoka vrzel na področju, ki je tako pomembno za osveščanje naše družbe.

Vendar nam je zapustil bogato dediščino, s katero bo ostal še vedno med nami.

Živel bo v svojih člankih in razpravah, učbenikih marksizma in sociologije, kulturnozgodovinskih in družbenopolitičnih spisih. Živel bo v vseh dosežkih naše samoupravne družbe, ki ji je pomagal postavljati temelje. Živel bo v zavesti vseh, ki jim je radodarno razdal svoje znanje. V zapletenih nalogah boja za osveščanje delovnih ljudi, v vseh spopadih na naši idejni fronti, se bomo še naprej zatekali k njegovim zanesljivim sodbam o dogajanjih iz naše zgodovine in k njegovim prispevkom za dosledno, marksistično obravnavo pojavov in problemov sodobnosti.

Boris nam bo vedno vzor človeka, ki je podredil svoje življenje znanstvenemu spoznanju o svetu in ljudeh, o višjih oblikah človeškega sožitja.

Temu spoznanju je posvetil vse svoje sile in sposobnosti. Neutrudno je širil in izpopolnjeval svoje znanje, da bi z njim pomagal utirati nova pota našega družbenega razvoja. Svoje teoretično delo je vedno povezoval s potrebami in problemi naše stvarnosti. V boju za uresničenje tega, v kar je verjel, ni poznal omejevanja in izmikanja. Tega ni dokazal le pred razrednim sovražnikom in v zaporih stare Jugoslavije. Njegov izostren, kritični čut za ocenjevanje družbenih pojavov, še posebej za vrednotenje tokov v kulturi, v družboslovju in umetniškem ustvarjanju, se je pokazal tudi v našem povojnem razdobju. Odločno se je uprl stalinističnim deformacijam marksizma, dogmatizma in nekritičnemu presajanju tujih modelov v naše družbeno življenje. Prav tako odločno in dosledno se je uprl tudi lažnemu, meščanskemu svetovljanstvu in nekritičnemu sprejemanju idealov potrošniške družbe, pa tudi licemernemu fraziranju abstraktnih humanistov in razkrajajočemu nihilizmu tako imenovanih levičarjev. Ni se oziral na to, ali ga bodo zaradi javnega izpovedovanja njegovih stališč hvalili ali napadali. Ni se ravnal po modi in vetru. Kot dosleden revolucionar in prepričani humanist, je čutil za svojo dolžnost, da vedno in povsod izpoveduje svoje prepričanje in da se ostro zoperstavi vsemu, kar je tuje marksistični viziji družbenega napredka, vsemu, kar izpodkopava vero v človeka in v smisel življenja.

Veliko je dal slovenskemu narodu, zlasti slovenski kulturi, ki mu je bila globoko pri srcu. Vendar ni pojmoval narodne za-

Boris Zihherl kot vodja partijske šole pri CK KPS na Kočevskem Rogu avgusta 1943. leta

vesti ozkosrčno in tuja mu je bila nestrpnost, podcenjevanje drugih narodov. Bil je resnični internacionalist, v pravem, nepotvorjenem pomenu te besede.

S svojim delom pripada vsej Jugoslaviji in sodobni, revolucionarni misli vsega sveta.

Kakor je bil odločen in nepopustljiv, kadar je šlo za obrambo revolucionarnih načel in vrednot, tako je bil blag in človeško prizanesljiv v osebnih odnosih. Vsem, ki smo ga osebno poznali, bo ostal v spominu kot zvest tovariš in enostaven, dober človek. Kdor se je z njim srečeval, bodisi na sestankih in predavanjih ali v gorah, h katerim se je v prostem času tako rad zatekal, ne bo mogel nikoli pozabiti njegovega vedrega in toplega človeškega odnosa in osebne skromnosti.

Tako je z vsem svojim življenjem potrjeval svoje humanistične nazore. Trdno se je držal načela, da mora teorija voditi k dejanjem in da je za komunista merilo njegove zavesti predvsem to, kar pokaže s svojim predanim delom, s svojim zgledom v boju za uresničenje družbenih in človečanskih vrednot.

Hvala ti, Boris, za vse kar si nam dal in kar zapuščáš naši družbi in svetu! Tvoji soborci in prijatelji ti še posebej obljubljamo, da bomo zvesto hranili spomin na tebe in nadaljevali tvoje delo!

BOGDAN OSOLNIK

Enajstega februarja so se v klubu delegatov v Ljubljani sestali delegati konference Zveze prijateljev mladine Slovenije, ki bo letos praznovala petindvajseto obletnico delovanja, se dogovorili o delu v prihodnje in izvolili novo vodstvo; ob sklepu konference so delegati nagradili svoje najprizadevnejše člane z zlatimi značkami Zveze prijateljev mladine Slovenije ter podelili zvezna priznanja za razvijanje in negovanje revolucionarnih izročil narodnoosvobodilnega boja med pionirji.

Med nagrajenimi so: ZZZB NOV SLOVENIJE, ZRVS SLOVENIJE in revija KURIRČEK; zvezno priznanje za dolgoletno delo pri socialistični vzgoji mlade generacije je prejela tudi MILENA ŠTRAJNAR, članica našega uredništva.

Na fotografiji: LEOPOLD SUHODOLČAN, urednik revije KURIRČEK, prejema zvezno priznanje.

Foto: MARKO RUDOLF

BORCI V DELEGATSKEM SISTEMU

Kako so v vaših organizacijah zaživel delegatski odnosi in kje vse so borci vključeni kot delegati?

»Naša organizacija ZZZB NOV je, kot je znano, delegatsko sestavljena od krajevnih združenj do občinskega in tja do mestnega odbora, člani naših desetih komisij pa so delegati iz sedemdesetih krajevnih združenj borcev in vojaških invalidov narodnoosvobodilnega boja.

Znano je tudi, da so bili člani ZZZB NOV vsa povojna leta prizadevni družbenopolitični delavci in kot taki aktivni ustvarjalci naše samoupravne socialistične družbe!

Borci in vojaški invalidi delujejo kot delegati v krajevnih skupnostih, v njihovih odborih in komisijah; posebno dobro so zastopani v splošnem ljudskem odboru in družbeni samozaščiti, kot delegati se uspešno uveljavljajo v skupščinah in odborih samoupravnih interesnih skupnosti, v odborih občinske in mestne skupščine, v družbenopolitičnih organizacijah in društvih.

Posebno pomembna pa je njihova prisotnost povsod tam, kjer se negujejo revolucionarne tradicije narodnoosvobodilnega boja!

S katerimi posebnostmi se ZZZB NOV zaradi svoje specifičnosti srečuje pri uveljavljanju delegatskega sistema?

»Dejstvo je, da je ZZZB NOV prek naših delegatov čutili v vsem socialističnem samoupravnem sistemu ter da je aktivna pri razreševanju vseh

vprašanj, prisotnih v današnjem trenutku našega razvoja.

Kaj menite o dosedanem delovanju delegatskega sistema in kakšne so vaše pripombe?

»Delegatski sistem je zaživel, iz dneva v dan se bolj uveljavlja, čeprav je treba poudariti, da je še vedno zaznati vrsto težav in problemov. Čestokrat naletimo pri svojem delu na preveliko samovoljo administracije: delegati so slabo obveščeni, zaspajo jih z gradivi, ki so preobsežna in za preprostega, še neizkušenega delegata, težko razumljiva. Delegati imajo pri omenjenem delu še vedno premalo podpore od Socialistične zveze, pomagati bi jim bilo treba predvsem z izobraževanjem. Le tako bo njihovo delo še bolj uspešno, le tako se bodo lahko aktivno vključevali v razprave in le tako bodo lahko odločali v delegatskih skupščinah tako, kot se od njih pričakuje, kot je to njihova dolžnost.

M. S.

Marija Legan, tajnik ZZZB NOV Ljubljana-Vič-Rudnik

V »Starem piskru« je vršalo kot v mravljišču. Večina so se kar bos pognali na dvorišče, s katerega pa so hoteli tudi čimprej na prostost. Le s težavo jih je Zarko zadrževal in prepričeval, da bi zaradi predčasne in posamične odhajanja tolike množice akcija lahko propadla.

Med zbiranjem jetnikov na dvorišču sta dva člana skupine odhitela še po preostalo orožje in strelivo. Ko sta se z njim vrnila, ga je nekaj rešenih bivših borcev kar razgrabilo. Eden od njih je puško poljubljaj od sreče. Med vsem tem dogajanjem pa jih je čas neusmiljeno preganjal. Sprva predvidnih dvajset minut za izvedbo akcije se je precej zavleklo že spričo omenjenih zapletov, pa tudi zaradi ponovnega telefonskega poziva, ob katerem je bilo treba nestrpno množico naglo utišati. Po odgovoru, da je v zaporu vse v redu, je Zarko celotno telefonsko napravo strgal s stene. Tedaj pa so s trga pred zaporom zaslišali odmev korakov. Vsi so se morali umakniti iz predverja v notranjost dvorišča in znova utihniti. Zatem je Zarko nad glavnim vhodom prižgal električno luč, se postavil na naj-

Družine talcev in partizanov v zbirnem taborišču v Celju avgusta 1942.

OSVOBODITEV IZ „STAREGA PISKRA“ (2)

bolj osvetljeno mesto, da bi ga prihajajoči videli uniformiranega in mirnega. Po ozki ulici sta v smer proti zaporu prihajala dva železniška zaščitnika, ki sta se malo ustavila, prisluhnila pridruženemu nemiru v »Starem piskru« pa odkorakala naprej, pred Meštovo hišo zopet postala in opazovala, končno pa sta si tam odklenila in vstopila. Med osvoboditvijo množice je bilo slišati vzdih olajšanja.

Ko je Ivo prignal zajete paznike na dvorišče in so se vsi diverzanti zbrali, je bilo že okrog trideset na tri. Precej osvobojenih je bilo bosih, nekateri so bili v samih srajcah in spodnjih hlačah, ogrnjeni z odejami, med njimi so bili — kot na primer tudi komandir Narodne zaščite za okraj Celje-mesto Ciril, ki so ga bili Nemci zajeli pred štirimi dnevi na cesti pri Dobrni — pretepeni, izmaliceni obrazov, okrvavljeni, hudo otekli rok in oslabei. Vendar se je v vseh očeh isknilo novo življenje.

Ker goli in bos ne bi mogli v partizane, so jim rešitelji svetovali, naj bi se zatekli k znanim in zanesljivim ljudem, in se uredili, takoj zatem pa nadaljevali pot v gozdove. Bilo je namreč pričakovati, da se bodo Nemci pognali za njimi. Kdor se ne bi imel kam zateči, naj bi se na umiku iz Celja pridružil partizanski skupini. Če bi jih kdo ustavljal, naj mu odgovorijo, da so jih spustili iz zapora in da je vojne konec.

VRATA SO SE ODPRLA

Na znak za odhod so se osvobodenci pognali za rešitelji kot plaz. Nihče se ni niti zavedal, kako je pretekel pot do Glazije mimo policijske postojanke in stražarja na Vodnikovih ulici. Ko so se tam zbrali, so rešitelji z glavnino osvobojenih naglo nadaljevali pot v isti smeri, iz katere so bili prispeli v Celje. Na zaostale so spet počakali pri mostičku na Lopati, zatem so se ustavljali še pri hišah na Zgornji Lopati, da so potrebne oskrbeli z obleko in obutvijo, okrog petih zjutraj pa so se znašli pri Zviževih v Slatini, vsi skupaj precej na koncu z močmi. Napolnili so hišo in gospodarsko poslopje tu so jim za prvo silo postregli z velikimi lonci čaja, da so se pregreli. Vendar so kaj kmalu odrinili naprej. Borisov brat, kurir Jože Lebič, jih je pospremil v Zavrh nad Smartnim, kjer je bila vojaška mobilizacijska patrulja za okraj Celje-mesto, presrečni osvoboditelji pa so odšli proti Vojniku.

Po nekaterih izjavah so tudi oboroženi rešenci zbrali okrog sebe nekaj skupin in se prebijali proti Kozjanskemu, Sentjurju pri Celju, Smohorju, Gozdniku in Mrzlici ter proti Smartnemu v Rožni dolini. Franc Čretnik-Marjan se spominja, da se je del ubežnikov pri Glaziji odcepil od glavnine in se usmeril na jug čez Savinjo, skupina 50 do 60 ljudi pa je krenila proti Lokrovcu in Rožni dolini.

Fanka Krenjc, snažilka na laški občini, ki so jo bili Nemci zaprli zaradi sodelovanja s sinom partizanom, je o rešitvi izjavila:

»Nikoli ne bom pozabila trenutkov v noči na 15. december, ko so nas zapornike osvobodili hrabri partizani. Ležale smo po dve in dve na pogačo, ker nas je bilo v celici čez trideset. Zarobljeni je ključ in s strahom smo čakale, koga bodo poklicali na zaslišanje. Vrata so se odprla na stečaj in tam je paznik Grad zavpil, naj vstanemo in hitro odidemo. Menda se od nas vseh nihče ni

v svojem življenju tako hitro oblekel kot v tisti srečni noči. Vzela sem odejo, saj nisem vedela, kam gremo, in že smo stekle po hodnikih na dvorišče. Skupine zapornikov so se tja valile kot hudournik. Tam smo zagledali dva tovariša, podobna partizanom, ki sta se ljubeznivo smehljala. Kar nič več nismo spraševali, vse nam je bilo na mah jasno. Bilo nas je gotovo čez tristo, a je vladala grobna tišina. Telo, sproščeno vseh muk in groze, je vsrkvalo življenje, svobodo. Skoraj dve uri smo se zbirali, nekaj pred tretjo uro pa so se odprla velika jetniška vrata in brigada izmučenih, večinoma na smrt obsojenih, je stopala po celjskem tlaku svobodi v naročje.

dom Vitančeve, kjer pa so bili tako prestrašeni, da smo bile lahko tam le eno noč. Le pri sestri Vitančeve, ki je bila zelo pogumna, smo ostale teden dni. Vendar miru ni bilo v naših izmučenih srcih, vse nas je vlelo naprej, v partizane. Ker nismo mogle dobiti stika z njimi, sem predlagala, da se vrnemo prek Stor na Teharje in od tam na Svetino in v bližnje vasi. Hodile smo tri dni. Imela sem že tako ožuljene noge, da so mi odstopili nohti. Vendar so bile te bolečine malenkost v primeri s srečnim občutkom, da sem svobodna... Po prenočevanju v Sentrupertu smo drugo jutro odšle v Sentlenart k Tovernikovim. To je bilo 23. decembra, osmi dan po naši osvoboditvi iz zaporov. Čez teden

področja ter orožniško postajo.

Ko so osvobodenci hiteli skozi odprta vrata na prostost, so pazniki z dvorišča odhiteli v stavbo in zgnali preostale jetnike s hodnikov nazaj v celice.

Neka policijska patrulja je deset minut pred tretjo uro prišla dve ženski jetnici pri Novi vasi. Ko sta izpovedali, da se je večina jetnikov usmerila proti Ostrožnemu, se je patrulja z njima odpravila proti Lavi, da bi jim zaprla cesto. Tam so zatem prišli štiri ženske in tri moške, spotoma pa v mestnem središču še enega moškega. Policijska patrulja, ki so jo poslali proti Lisecam, je na cesti na Bregu zajela štiri ženske, letalci v Levcu dva, ena od orožniških patrulj tri in druga patrulja dva jetnika v Trnovljah.

Po poročilu naslednjega dne, 16. decembra 1944, je stotnik zaščitne policije navajal, da je bilo vseh ujetih in tistih, ki so se sami vrnili, 37. Četudi nemško poročilo navaja, da je od skupnega števila 352 jetnikov, kolikor naj bi jih bilo ob napadu v zaporu, pobegnilo 129 oseb, menijo tako osvoboditelji kot rešeni, da jih je pobegnilo 300 do 400. Prav tako je bilo po njihovem zatrjevanju med zaplenjenim orožjem več pušk, kakor pa jih je navajalo policijsko poročilo (poleg dveh brzostrelk z osmimi šaržerji in sedmih pištol le pet do šest pušk s pripadajočim strelivom).

Iz zaporniške vpisne knjige v »Starem piskru«, ki je, žal, ohranjen le za III. oddelek, to je prvo nadstropje, je razvidno, da je 15. decembra 1944 policija res odvedla transport v Maribor in da so iz omenjenega oddelka in transporta od šestih jetnikov ustrelili 11. januarja 1945 v Račah kot talce Andreja Spegla, Petra Gregorca in Jožeta Jakoba.

Domink Hribaršek, kmet iz Rup (tedanja občina Smartno v Rožni dolini), ki je bil aretiran 4. novembra in odgnan z drugimi v »Stari piskro«, je bil sicer tudi med osvobojenimi, vendar so ga 3. januarja 1945 Nemci znova zajeli in 12. februarja 1945 obesili na Stranicah pri Frankolovem.

Ko sta Milica Gabrovec-Lenka in Sergej Kraigher-Andrej 27. decembra 1944 poročala nadrejenim o osvoboditvi okrog štiristo jetnikov iz celjskih zaporov, sta poleg drugega omenila tudi to, da so rešence odpremili nemoteno skozi mesto na deželo in da je »veselje rešencev od stare ženece do mladega dekleta in moža bilo tako, da ne bo celjska okolica leta pozabila na ta veseli dogodek in hrabrost političnih delavcev. Dobili smo vse orožje, ki se je nahajalo v jetnišnici, in takoj oborožili rešene tovariše, ki veselo odhajajo v NOV Slovenije. Zaradi izredne drznosti te akcije predlagamo za odlikovanje te tovariše, ki so sodelovali v akciji«. Okrožni sekretar Sergej Kraigher je k temu poročilu pripisal še imena vseh šestih udeležencev akcije ter prosil, naj o tem seznanijo tudi načelnika personalnega odseka pri SNOS.

Slovenski narodnoosvobodilni svet je 29. aprila 1945 prek pokrajinskega in okrožnega odbora obvestil okrajni odbor OF Celjemesto, da je prejel poročilo o akciji v celjski jetnišnici in vsem sodelujočim dodelil odlikovanja »Znak hrabrosti«, ki jih pa tokrat zaradi prometnih ovir ni mogel poslati. Kot je znano, so osvoboditelji »Starega piskra« odlikovali po vojni.

LOJZE POŽUN

KONEC

ZAPISI IZ NASE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Bila je temna noč. Z dežjem je naletaval sneg. Kaplje so hladile razgreta lica. Tiho smo stopali mimo bolnišnice pa naprej in naprej, in ko smo zapustili mesto, sta se partizana poslovila, rekoč, naj gremo, kamor vemo in znamo, pazimo pa naj, da nas ponovno ne dobijo v roke nemške zveri. Spominjam se, da se jima ni nihče zahvalil. Preveč je bilo sreče.

Z menoj sta bili frizerka Golobova iz Celja in Vitančeva, ki je stanovala v Laškem in so jo bili zaprli zaradi moževega odhoda v partizane. Popoldne smo se ustavile na neki kmetiji blizu Smartnega v Rožni dolini. Tam smo prvič jedle in se za silo posušile, vendar smo odšle, kmalu naprej, ker so bili v bližini boji. Dospale smo na

dni se je oglašil pri Tovernikovih partizan, moj sin Feliks... Od tega je minilo že mnogo let. Ob spominu na dan rešitve imam samo eno željo, da bi tem hrabrim rešiteljem — partizanom — hvaležno stisnila roke.

Kot je poročala celjska zaščitna policija 15. decembra 1944, jo je neki paznik iz zapora že ob treh po telefonu obvestil o partizanskem napadu in osvoboditvi jetnikov ter da je v zaporu popolna zmeda. Tja so takoj poslali vse dosegljive policiste, alarmirali pa tudi speče in jih v patruljah razposlali na vse strani. Seveda so obvestili tudi deželnega svetnika Dorfmeistra, gestapo, komandanta nadomestnega oddelka, tankovskih lovcev, komandanta zaščitnega

*Drugi dan... 30.
Vam kaj pisem... In vam napisal
na ročnik moj hudi.
Za dolga leta... ni treba
skrbeti, ker nam odhoda
povem da se nisem hotel
umreti. Kar poročite nam
tudi za poročiti, da naj
tudi ona poročiti nam
in naj zgornj...
vsega...
vsega...
vsega...*

Pismo na smrt obsojenega...

*nanje.
Poročeni.
Vsi skupaj in
poročiti nam.
Z bogom...
Lepi in...
Vse...
Vse...*

Dombijeva mama iz Šalke vasi.

Prikupna in dobrodušna starka si je snela očala, prenehala je brati in s knjigo v rokah je želela zvedeti, kdo in kaj smo. Nato pa mi je začela razlagati svojo, v njenem srcu zloženo in v mislih zgrajeno knjigo, ki jo dneve in noči prebira sama. Rada bere tudi časopise. Naročena je na Dolenjski list, TV 15, Nedeljski dnevnik, posluša radio in gleda televizijo, da lahko primerja svojo trpko preteklost, z današnjim napredkom in udobnejšim življenjem.

Zadihala je svež gorski zrak v Prezidu. Oče je bil gozdni delavec, mati pa gospodinja. Imela sta majhno hišico, nekaj njivice, da je bilo za krompir in seno, ki so jim dajale seno za eno samo kravico. Bila sta res prava bajtarja iz Bajt. Oče je garal s sekiro, žago in plenkajo v bližnjih gozdovih, gori do Milanova vrha, mati pa je gospodinjila, z motiko obdelovala tiste puste, kamene njivice in skrbela za otročad.

Oče je odhajal vsako jesen z Bajtarji, Potočani in Cabranci v Slavonijo, kjer so čez zimo in do pomladi podirali orjaške hraste, izdelovali hlode (balvane), dode in tesali železniške pragove. Včasih so lepo zaslužili, da je ob vrnitvi družinica lažje zadihala, se oblekla in poleg vsakdanjega krompirja in močnika zaužila še kakšen kos kruha.

Ko je Ivanka odrasla, je odšla z do-

MATI ŠTIRIH PARTIZANOV

Pred prvo svetovno vojno se je očetu Antonu Erženu, po domače Devcu iz Prezida, in materi Frančiški rodilo šest otrok. Eni hčeri so dali ime Ivanka. Rojena je bila tretjega marca leta 1896 in bo letos praznovala osemdesetletnico.

Obiskal sem jo na njenem domu v Šalki vasi pri Kočevju. S Petrom Juvanom iz krajevne skupnosti sva dospela do majhne, zasnežene hiš-

ce in vstopila. Starka je sedela na kavču v topli kuhinji, zatopljena v branje knjige »Dežela Petra Klepca«. Toliko da se je ozrla. Debela knjiga za njene oči prav gotovo ni bila najbolj priporočljiva. Pa vseeno. Povedala je, da je preživljala podobno usodo kot ljudje, o katerih bere. Njena že upokojena hči Anica je sedela na stolu med štedilnikom in oknom. Zagledala se je v naju in ponudila sedeža za mizo.

ma, za kruhom. Zaposlila se je na rudniku v Kočevju, kjer je na dnevnem kopu pobirala premog. Tu se je spoznala z mizarjem Aleksandrom Dombijem iz vasi Nestin pri Iloku. Med njima se je vnela ljubezen in naposled sta se leta 1917 poročila. Začela sta iz nič. On je stanoval v sobici s tremi ali štirimi tovariši, ona pa ni imela niti tega. Bila je pri dobrih ljudeh, ki so jo vzeli pod streho, da jim je kaj pomagala.

Kmalu po poroki se je vrnila k staršem v Prezid, kjer je rodila sina. Šele po dveh letih sta dobila majhno sobico s kuhinjo v stari koloniji, da sta se vanjo uselila.

Mož je zaslužil toliko, da sta si nabavila nekaj posode in pohištva ter revno živela vsakdanje proletarsko življenje, v katerem se jima je rodilo šest otrok: štirje dečki in dve deklici.

Aleksander je bil rojen leta 1917. Samo tega sta utegnili šolati do druge gimnazije, potem pa je moral na delo v rudnik. Anica je bila rojena leta 1919, Viktor 1921, Zvonko 1923, Lado 1925 in Cvetka 1928.

Ko se je začela družinica postavljati na noge, čeprav utesnjena v majhnem enosobnem stanovanju, se je začela druga svetovna vojna.

»Od začetka smo delali za Osvobodilno

fronto. Moj sin Aleksander je bil skojevec od leta 1936, član partije pa je postal tri leta kasneje,« je povedala.

V arhivskih podatkih sem našel, da je bil Aleksander Dombi že leta 1941 sekretar skojevske organizacije na Rudniku, v kateri so bili Dušan Bižal, Dušan Remih, Franc Jurca, Vinko Hren, Brečko Batinica, Ciril Vidmar, Franc Levstik, Jože Leskovšek in drugi. Naslednje leto pa so ga Italijani osumili, aretirali, zaprli in odgnali v Padovo. Zvedela je, da se je ob kapitulaciji Italije vrnil do Ljubljane in odšel k partizanom na Gorenjsko, kjer je kmalu padel na Pokljuki. Od časa ko so ga aretirali, ga ni nikdar več videla, niti zvedela za njegov grob.

Za Dombijevo mamo so se začeli žalostni dnevi. Kmalu po italijanski kapitulaciji, v nemški ofenzivi, je zvedela, da je njen drugi sin Viktor padel kot borec 9. SNOB v bojih z Nemci, ki so prodirali iz Broda proti Kočevju. Tudi za njegov grob ni nikdar zvedela.

Se si ni obrisala vseh solza, že jo je doletela pretresljiva vest, da ji je padel mož Aleksander v spopadu z Nemci v gozdu med Lazi in Sv. Ano (Lovski vrh) pri Kočevju. Njegov grob so našli in je prekopan v Kočevju. Leta 1944 pa so ji povedali, da je v 11. brigadi padel tudi sin Zvonko. Jokala je vse dni in noči. Pogosto so prihajali belogardisti in jo zastraševali. Med njimi je bilo več domačinov in tudi Adolf Vodušek, eden od poveljnikov bele garde v Kočevju in poznejši črnorokec. Le sin Lado se ji je vrnil živ iz gozdov.

Tudi hči Ančka je bila skojevka in aktivna delavka Osvobodilne fronte, pa so jo leta 1943 aretirali belogardisti. Sprva je bila zaprta v Kočevju, nato v Ljubljani, od koder so jo odgnali v Nemčijo. Vlačili so jo iz taborišča v taborišče, od koder se je komaj živa vrnila domov, 18. avgusta leta 1945.

Dombijeva mama je dočakala svobodo z edino in mladoletno hčerko Cvetko, za kaj v dneh osvoboditve ni vedela ne za Ančko ne za Lado. Vsa žalostna in strta, a ponosna hkrati, je sodelovala v obnovi in krenila v novi, boljši čas.

V njenem razbolenem srcu je bila neizmerna krepost, da je vse to tako pogumno in ponosno prenesla in vzdržala. Ob njenem visokem jubileju ji iz srca čestitam, z mnogimi lepimi in dobrimi željami, da bi še dolgo uživala zaslužene plodove prestanih dni, zdrava in čila, s ponosom na vse, kar je za domovino in narod v osvobodilnem boju žrtvovala.

TONE OZBOLT

MOJA ZGODBA

Marija Oklešččanova na domači zemlji

Oklešččanova domačija stoji pri mostu čez Krko, ki veže bregova med Potokom in Zalogom. Most je bil zgrajen šele pred leti. V hiši je bila med NOB ves čas prava partizanska postojanka, nekakšen prevzemno-oddajni zbirni center za pošiljke, ki so prihajale iz Novega mesta. Oklešččanova mama Marija pa je bila radodarna in zanesljiva partizanska mami. Njeno življensko zgodbo bi morali slišati vsi tisti, ki ob vsaki težavi obupujejo, tarnajo in kritizirajo. Razgovor z njo smo zapisali malo pred njenim življenskim jubilejem, osemdesetletnico rojstva.

Na vprašanje, naj kaj pove iz svojega življenja, je zamahnila z roko, češ, vsega je bilo in vse smo prestali. Zdaj nam pa ni nič slabega... Počasi se je le potopila v spomine in jih pripovedovala gladko, brez grenkobe v glasu ali kakšnih očitkov. Kot bi bilo vse samo po sebi umevno...

»Kmalu po koncu prve svetovne vojne sva se vzela s pokojnim možem. Rojena

OKLEŠČENOVA MAMA

Počasi teče Krka med Stražo in Novim mestom. Ob njenem desnem bregu stoji vasica Zalog. Dober strehlaj stran je železniška proga, onkraj nje opekarna. Svet okoli je rahlo valovit, njive in njivice so skrb-

no obdelane. Včasih pa so bile še bolj. Še posebno tiste, ki so spadale h graščini, za časa Avstro-Ogrske in vse do druge svetovne vojne. Priče so še žive, spomini tudi, prav tako kot dogodki iz druge svetovne vojne.

sem bila v vasi Jablan pri Mirni peči. Mož je imel hišico in nekaj zemlje, bil pa je tudi na pol industrijski delavec. Čez poletje je bil namreč zaposlen v bližnji opekarni. Devet let sva bila poročena, pet otrok se nama je rodilo: dve hčerki in trije sinovi. Potem je mož zbolel in umrl. V desetih dneh zdrav in mrtev. Starejša hčer je imela 8 let, najmlajši otrok pa 16 mesecev. Poročila se nisem več. Ne, ni bilo lahko s petimi majhnimi otroki. Zemlje smo imeli premalo. Od graščaka Landerja smo vzeli v najem, na polovico. Pol pridelka njemu

pol nam. Z otroki sem često delala na graščinskih njivah ali travnikih od mraka do mraka. Za dva mernika koruze smo prevzeli v obdelavo skoraj dvohektarski nasad krompirja. Oblik izkoriščanja je bilo veliko. Garali smo vsi, da smo se nekako prebijali skozi trdo življenje.

In kdaj ste pričeli sodelovati s partizani?

»Slišalo se je zanje že leta 1941, k nam pa jih tisto leto še ni bilo. Nekako od maja leta 1942 pa so veliko zahajali k nam. Najmlajši sin Polde je šel junija leta 1942 v partizane, drugi sin tri tedne

za njim, France, ki je bil pri železnici, pa je šel po italijanski kapitulaciji. Kot železničar je veliko delal za partizane. Pri nas smo zbirali material, ki je prihajal iz Novega mesta. Čevlji, obleka, zdravila, cigarete in drugo. Kolikokrat sem zjutraj znosila pakete v žito na njivah, zvečer pa spet domov, ko so prišli ponje partizani. Teden dni sem skrivala na skednju dva partizana in skrbela, da nista bila lačna in da ju ni kdo izsledil. Ko niso mogli kurirji čez Krko, so se skrivali v bližnjem gozdu. Tja sem jim nosila hrano. O, kajpak, čez Krko smo jih vozili ker ni bilo mostu. Seveda ponoči.

Italijanov se nismo toliko bali, niti Nemcev ne, ampak »ta belci«, ti so bili hudiči. Vsak čas so pridrevli, iskali sinove, delali »preiskavo« zraven pa kradli, kar jim je prišlo pod roke. Nekateri so bili domačini in so poznali vse. Ponoči so streljali okoli hiše in metal bombe. Pred njimi sem morala vse skrivati, obnašali so se kot razbojniki. Tudi grozili so mi, pa se jih nisem preveč bala. Saj jih tudi Nemci niso kaj posebno spoštovali. Pri nas je Nemec pil žganje, pa belim ni dal niti kapljice, raje je meni vrnil, kar ni sam popil.

Oklešččanova mama se še danes dobro spominja številnih partizanov in aktivistov, ki so se med vojno zatekli v njeno gostoljubno varstvo in oskrbo. Nekateri jo tudi večkrat obiščejo, globoko hvaležni za vse, kar jim je takrat dala. Mnogi, ki so dobili vsaj kos kruha in zvezo s partizani, pa so verjetno nanjo že pozabili, tudi tisti, ki tega ne bi smeli. Ne od nje, od drugih sem zvedel, da za svoje sodelovanje v NOB ne dobiva nobenega priznanja!

Na vprašanje, kdo od njenih najdražjih ji bo 15. februarja, ko bo slavila osemdesetletnico rojstva, čestital, je povedala: veliko. Vsi trije sinovi so se vrnili živi, čeprav dva kot invalida. Pet otrok ima svoje družine in otroci teh tudi svoje. Kar krepko se je morala potruditi, da je našla vse, vnuke, pravnuke; 11 vnukov in 23 pravnukov ima. Vsem kot tudi številnim znancem in prijateljem se ob njenem jubileju pridružujemo tudi mi s krepkim — še na mnoga leta!

PETER ROMANIČ

ZAKAJ OBTOŽBA LE ZA ZLOČINE V RIŽARNI? MAKS ZADNIK 2

2. Vse lastnosti takšne zločinsko-fantične nacistične teroristične skupine je imela Waltherjeva SS policijska skupina, saj je bilo v njej, razen Waltherja, ki smo ga že predstavili, še najmanj 6 starih esesovskih zločincev, ki so prešli kot zagriženi nacisti od 1939. do 1943. ali začetkov 1944. leta skozi štiriletno šolo evtanazijske komande (1939–1941), v njenih znanih centrih za množično pobijanje: Brandenburgu, Grafenecku, Hadamaru, Sonnensteinu, Hartheimu idr., potem pa delovali v Einsatzkommandu Reinhard na vzhodnem Poljskem (Belsec, Sobibor, Majdanek, Treblinka) in v Trstu oz. v Jadranski operativni coni. Po do sedaj znanih podatkih so prišli iz treblinske skupine moštva v Podgrad med 12 policisti tudi naslednji:

1. Willy Karl Mätzig, roj. 6. 8. 1910 v Bergu pri Hannoveru
2. Franz Suhomel, roj. 3. 12. 1907 v Krummu na Češkem
3. Gustav Münzberger, roj. 17. 8. 1903 v Düsseldorfu (bil je obsojen na 12 let ječe v zvezni rep. Nemčiji zaradi svojega delovanja v Treblinki).
4. Avgust Hengst, sedaj stanuje v Hamburgu, Hauptstrasse, 27?
5. Franz Gens in
6. Willy Belitz

Dokler je bila skupina jeseni 1943 v Vidmu (Udine), so bili po izjavi Mätziga v njej še iz delovanja po Krasu znani zločinci Fritz Küttner, Hirtreiter in Minz. Toda za Küttnerja vemo, da ni prispel v Podgrad, za Minza in Hirtreiterja pa drugi viri ne potrjujejo prihoda tja. Večina imensko omenjenih je še živih v ZRN. Walther in Hengst živita v Hamburgu.

3. Nemcem je primanjkovalo lastnega izkušenega policijskega moštva, zato so si izbrali za zavarovanje prometa na cesti Reka—Trst (Na Kraški cesti, kot so jo Nemci imenovali) za sodelavce italijanske fašiste, karabinjerje in financarje, čeprav tem niso povsem zaupali. Najštevilnejši in med najzvestejšimi so bili financarji, ki so vztrajali z Nemci do 28. aprila 1945. Njihove postojanke so Nemci ustanovili najprej decembra 1943 v Materiji, Podgradu in Hrpeljah. Malo pozneje pa še v Gradišču, Obrovu, Račicah in drugod.

4. Postopek proti zločincem iz esesovskega odreda Einsatzkommando Reinhard (med katerimi je tudi Walther) so najprej sprožili v Zvezni republiki Nemčiji 1961. leta zaradi njihovega delovanja v Evtanazijski komandi, v okviru katere so pobili, najmanj 72.000 ljudi. Ta komanda je bila ustanovljena septembra 1939 v okviru Hitlerjeve pisarne za strankine zadeve, ki je bila na Tiergartenstrasse 4 v Berlinu. Zaradi prikrivanja so nacisti poimeno-

vali pobijanje umobolnih in slaboumnih Nemcev s šifro »T-4«. Nadaljevanje akcije T-4 je bilo pobijanje Židov in antinacistov v okviru »Akcie Reinhard« na Vzhodnem Poljskem, od koder je prešel Globocnik po kapitulaciji Italije jeseni 1943 s približno polovico odreda Einsatzkommando Reinhard, katerega komandant ali inšpektor je bil od začetka Christian Wirth, v Trst oz. Jadransko operativno cono.

Konec 1943. leta je bil Wirthov odred razdeljen v tri oddelke: Vodja odreda Wirth s svojo pisarno v Via Murat, pozneje v Via Giustinelli in oddelkom R I pod vodstvom Hauptsturmführerja Gottlicca Heringa v Trstu z glavnim objektom Rižarno, spremenjeno v skladišče naropnega blaga in zbirno taborišče ujetnikov in aretirancev, mučilnico in uničevalnico ujetih partizanov, aktivistov, antinacistov in Židov; oddelek R II. s prvim vodjo Reichleitnerjem na Reki, oddelek R III. z vodjo Fr. Stanglom pa v Udinah. Približno tedaj ali malo pozneje sta bili ustanovljeni iz oddelka R I (tržaškega) še Küttnerjeva teroristična skupina, ki je delovala na Krasu in Waltherjeva, ki je najprej delovala 2–3 tedne v Vidmu, nato pa na območju Brkinov in Čičarije z izrazito protipartizansko usmerjenostjo in z namenom, da skupaj z nemško vojsko, z italijanskimi financarji in fašisti ščiti cesto Reka—Trst pred partizanskimi napadi ter preprečuje vdore partizanov v Istro.

V takšni organizacijski sestavi in s temi nalogami je začela delovati najpozneje do začetka decembra, ne pa šele marca ali aprila 1944, kot trdi Walther, njegova skupina v Podgradu. Njenih zločinov žal še ni nihče sistematsko raziskoval, zato je ostalo marsikaj nepojasnjenega. Zločinov pa je bilo zelo veliko, zato je navzlic temu toliko zanesljivo znanega, da bi lahko brez zadrege Waltherju nesporno dokazali krivdo.

Da bi ovrgli Waltherjev zagovor, češ da ni ničesar vedel o tem, da v Tržaški Rižarni, kamor je pošiljal jetnike, le te streljajo in na druge načine pobijajo, njihova trupla pa sežigajo v krematoriju, hkrati pa ponazorili, kakšen je bil »boj« njegove skupine proti partizanom v Podgradu in okolici, bomo navedli nekaj nesporno ugotovljenih zločinskih primerov njegovega delovanja:

1. Med prve akcije Waltherjeve skupine, izvedene s pomočjo italijanskih karabinjerjev, sodi aretacija bolnega partizana Istrskega odreda Franca Staniča iz Podgrada 17. novembra 1943 in njegovega brata Ivana. Aretirana je zasliševal Walther in ju pretepal. Francu, ki sedaj živi na Sinčni poti 28 v Portorožu, je zbil zob.

2. Trinajstega decembra 1943 je bil na Pregarju aretiran Avgust Bubnič (brat novinarja Albina Bubniča, ki je med najbolj zaslužnimi, da je do tega procesa prišlo), tedaj tajnik rajonskega odbora OF za Brkine. Pri aretaciji, ki so jo izvedli Waltherjevi policisti, prispeli na Pregarje z blindo, je bil, kot trdi njegova sestra Danica, navzroč tudi Walther. Aretiranega so odpeljali v Podgrad, kjer je nekaj dni potem izginila vsaka sled za njim. Kasneje so Waltherjevi ljudje aretirali v Malih Ločah aktivista Ivančiča. Nekaj dni pozneje so ga našli domačini ubitega blizu ceste Podgrad—Ilirka Bistrica. Na takšen skrivnostni način je izginilo na območju Podgrada in Ilirske Bistrice pozimi 1944 še nekaj aretiranih terenskih aktivistov. Po vojni pa so za kasarnami v Ilirski Bistrici skupali več trupel.

3. Okoli novega leta 1944 so borci Brkinske čete VOS napadli ob cesti Reka—Trst nemški osebni avtomobil in ga uničili. Med padlimi je bil tudi nemški oficir. (Ni izključeno, da ni tedaj padel prav vodja R II. na Reki Franz Reichleitner, za katerega trdi pripadnik tega oddelka Franz Suhomel, ki je bil, kot smo zapisali v Podgradu, da je padel na cesti Reka—Trst na Silvestrov večer 1943). Borci so padlemu zaplenili orožje in odnesli njegovo oficirsko kapo. Bili so pa nepredvidni, ker so 4. januarja na Brezovem brdu brezskrbno čistili orožje, medtem pa je italijanski vodnik, brigadir »Brbuc« (pravo ime piscu in znano) pripeljal Waltherjevo skupino, ki je vdrila neopazno v vas in jih presenetila. Dva borca sta padla, dva pa so Waltherjevi esesovci in Italijani ujeli in ju potem sredi vasi obesili tako, da so ju z motorjem počasi vlekli na drevesno vejo in se medtem v smehu naslajali. Zažgali pa so 19 vaških hiš in hlevov ter naropali nekaj blaga.

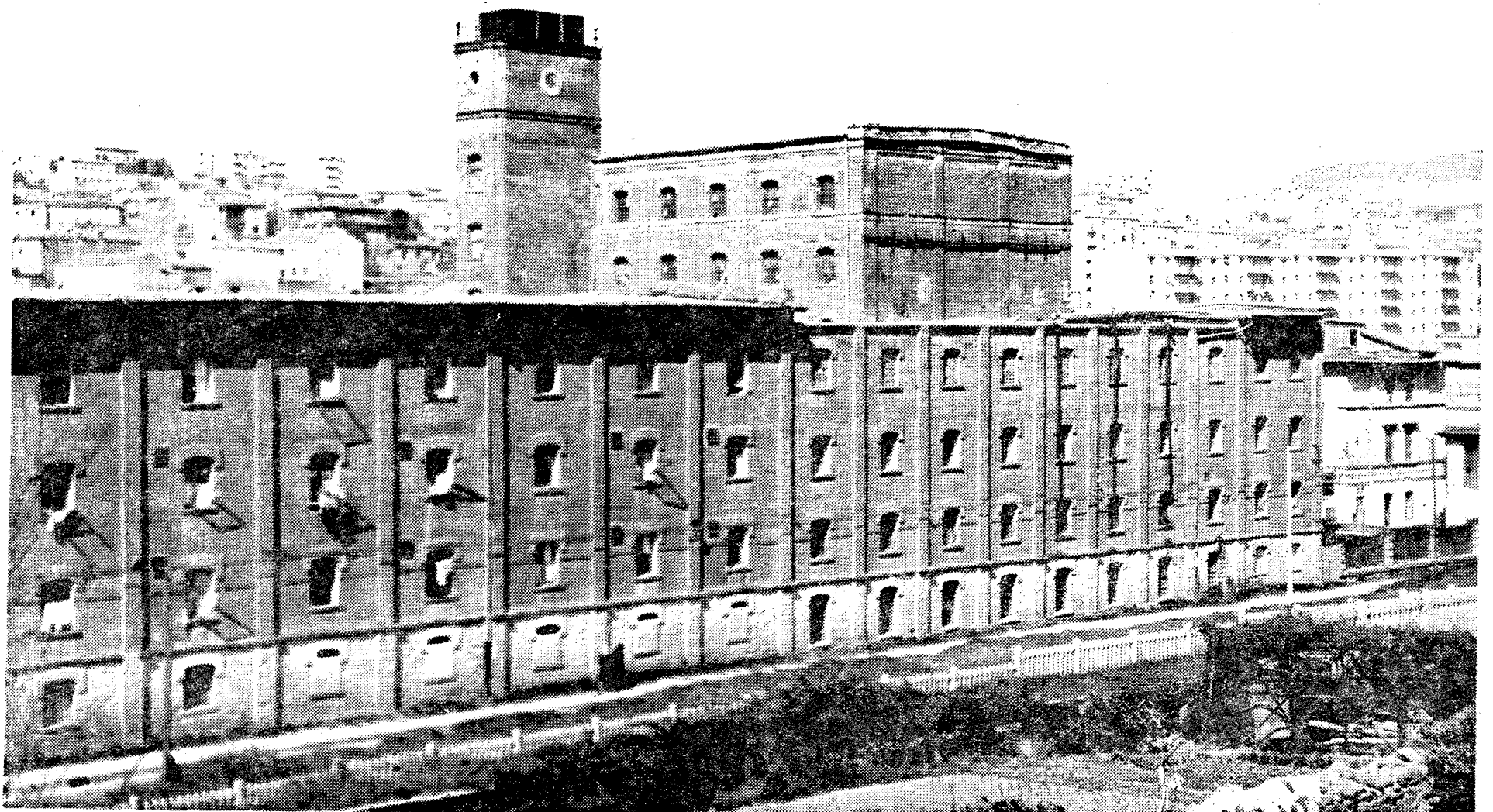
4. Prve množične aretacije je izvedla Waltherjeva policijska skupina v sodelovanju z nemško vojsko in varnostno službo iz Trsta 9. februarja 1944 v vaseh od Staroda do Kozine ob cesti Reka—Trst. Aretirance so odvlekli v Trst, od tam pa v nemška uničevalna taborišča, iz katerih se mnogi niso več vrnili.

5. Med že omenjeno ofenzivo »Braunschweig« proti partizanskim enotam v Istri, Brkinih, Podgori in na Pivki od 27. 4. do 6. 5. 1944 so Nemci, kot je sporočal 13. 5. in 1. 6. 1944 štab armadne skupine von Zangen pobili 250 »sovražnikov« in jih 770 ujeli oz. zaprli. Iz istega poročila izhaja, da so v akciji sodelovali tudi policijska četa »Alpenlande«, 150 pripadnikov italijanske milice in akcijska skupina varnostne policije, torej vsaj Waltherjeva skupina iz Podgrada, verjetno pa tudi reška. Svojo udeležbo Walther prizna, vendar zanika, da bi člani njegove skupine prišli v stik s sovražniki, ker da so bili zadovoljeni le za zaščito ceste Trst—Opatija. Pri tem

pa pozablja, da je bil izveden pokol v Lipi le dva kilometra od ceste, za katero trdi, da so jo varovali njegovi pripadniki, način pobijanja pa je izdajal »mojstre iz Treblinka«. Pozablja tudi, da je bilo v dneh 4. in 5. maja aretiranih več kot 200 ljudi prav v vaseh ob cesti Opatija—Trst, ki so jo njegovi »specialisti« varovali, kar ni moglo potekati brez njihovih aktivnih posegov, ki so tudi izpričani, saj je v vaseh od Materije do Staroda domala vsak otrok poznal Waltherja in njegove esesovske rablje. Tudi tedaj je bila večina aretiranih odpeljana v Trst v Coroneo in Rižarno, od tam pa v nemška uničevalna taborišča.

6. Tudi pri drugem največjem nemškem zločinu v Jadranski operativni coni požigu 6 brkinskih vasi in sežigu 69 živih ljudi je 18. maja 1944 udeležba Waltherja in njegovih »treblinskih specialistov« nesporno dokazana, domnevno pa je izpričana tudi navzočnost Christiana Wirtha v Tominjah. Izjave vaščanov Marije Jenko-Štalinarjeve iz Tominj, Alojza in Zore Dekleva-Muhove iz Zajelšja, Viktorja Gombača-Tovornikovega in Alojza Kirna-Kusovega iz Zajelšja jasno dokazujejo, da je 18. 5. 1944 ukazal pri Tomovih v Tominjah streljati ljudi v noge in jih potem sežgati žive, nemški esesovski oficir, ki je bil po opisu, ki ga je dala sedaj že pokojna Marija Jenko septembra 1943, podoben Wirthu. Ukaz je bil izrečen v slabi italijansčini in italijanski esesovski mitraljezec (najverjetneje iz čete, locirane v Rižarni — op. pisca) je streljal v skupino okoli 16 ljudi strpano v tej lopi. Naslednji dan — 19. maja 1944 ob 11. uri se je Walther pripeljal z nekim, imensko neidentificiranim nemškim oficirjem SS z avtomobilom čez Tominje v še gorečo vas Zajelšje. Sredi vasi sta nalezla na Franca Kirna-Kosa, ki se je bil, rešujoč ostanke svoje pogorevščine, v obupu nekoliko opil, zato se je zmotil in ju, misleč, da sta partizana, z dvignjeno roko glasno pozdravil: »Zdravo tovariša!« Oficir, ki je bil z Waltherjem, je preteče potegnil pištolo iz toka, da ustreli Kirna. Kirn pa se je hitro znašel in v tekoči nemščini pojasnil, da so se na fronti v avstrijski armadi med prvo svetovno vojno tako pozdravljali. Zato je Walther namignil oficirju, naj ne strelja. V naslednjih dneh pa so Waltherjevi policisti še večkrat z blindo kontrolirali požgane vasi in požigali, kar je še ostalo. Ze 20. maja pa je Walther razgasil vaškim županom prepoved vrnitve preostalih vaščanov v požgane vasi s pretinjo, da bodo Nemci streljali na vsakega, ki bi ga kjerkoli na območju 6 požganih vasi zalotili. Prepoved je veljala do oktobra 1944. (Še vedno si ne morem kaj, da ne bi pomislil, da so Nemci poskušali ustvariti sredi zelenih Brkinov moderen primer puščavske »Kartagine«.)

(Nadaljevanje prihodnjic)

Rižarna danes ...

Šmarnice, pravim Solzice, pravi Prežih

MISLIM, A NE UPAM SI REČI, KAKO SO TE VEČNE URE NAJSTRASNEJŠE
ZA ILEGALCA.
BREZ UPA PODIŠ STRAH IZ SRCA IN TELESA.

Kako redko se ponudi priložnost, da človek odkrije dva človeka, ko želi pisati o enem. Primerilo se nam je prav to, ko smo brskali po Prežihovem delu, njegovem življenju in zlasti njegovem deležu v narodnoosvobodilni borbi. In kot naredi ilegalno življenje, večni strah in previdno nezaupanje človeka molčečega, toliko več smo našli o tem času in Prežihu v njem v prelepi in globoko doživeti knjigi KRISTINE BRENKOVE, KRUH UPANJA, ki je hkrati vtis in razmišljanje o tistem času, pisatelju in mladi intelektualki-kurirki, ki sta jo vodila skozi potovanje k osvoboditvi spoštljivosti do soborcev in neomajna vera v boljši čas.

Sestindvajset let je od takrat in zgodilo se je na 18. februar. Umrl je Lovro Kuhar — Prežihov Voranc. Kako imenitno zveni njegovo ime, njegovi imeni pravzaprav, in kako skrivnostno prizvok ima so-glasje črk v smrti. Nobena samoglasnika na katerem bi se odpočilo oko in uho, tako dokončno in težko zveni ta beseda. Zaljšati jo želimo na vse mogoče načine, spominjamo se še žive osebe in pravimo: živel bo v svojih delih. Tako smrt ni več čisto dokončna, dobi nekakšno vzvišeno za-reenje vzdrževanega spominjanja in se vsebinsko spremeni v nekaj drugega. Naenkrat postane skoraj lepa, veličastna, most, ki pelje od tu-časnosti v večnost. Znanost še spodbuja tovrstno našo željo, ko pravi, energija je neuničljiva, zunanji videz je tisti, ki se spreminja.

Prežih poznamo vsi še iz šole. Pravili so nam, da je bil socialni realista. Ko bereš njegova dela, spoznaš, kaj se pravi biti kmet, kakšen okus in barvo ima zemlja, kako govore živali, kako človeške strasti. Ljubezen, hrepenenje, borba za narodovo svobodo, za socialne razmere in višjo stopnjo civilizacije, to je bilo njegovo delo. Upornost in življenjska volja našega kmeta, človeške časti in srčna dobrota, vse to najdemo v romanah, črticah, povestih. Čeprav se je zelo trudil vplesti med svoje vrstice socialno-revolucionarne nagibe, je bil vendarle večji umetnik kot politik. V življenju pa, to je bilo vseskozi v ilegali, v pregnanstvu, daleč od ljubljene zemlje, domačih ljudi, pod imenom, ki mu ga ni izbrala mati, ampak on sam, po rodnem hribu za domačijo, po Prežihovini. Komunistov 6. januarja diktatura ni potrebovala, vrnil se je v Ljubljano šele tik pred vojno.

Peter in Kristina sta bila. Koroški bukovnik in mlada intelektualka iz Horjula. Mož narodnoosvobodilne borbe in kutirka. Povsod zavedni in ne brez žrtv. Prežihov Voranc in Kristina Brenkova. Težko je bilo. Dnevi in noči polni strahu, večno pričakovanje najhujšega, pobijanje, nabiranje talcev, prodorni pogledi volhjačev, sumničanja izdajalcev. Komu zaupati v tistih dneh? Prežih je govoril Kristini: čim manj več, tem bolje zate. In sta šla po ulicah naprej, na sestanke, na obiske, na dogovore. Prežih je hodil v hiše po denar. Kristina je nosila v cekarju solato. Pod njo so bile knjige, pošta, sporočila. Prežih je ogromno bral, najraje ruske in francoske realiste. Tako blizu so mu bili v borbi za narodno svobodo in v ljubezni do domače zemlje. Bil je zagrižen revolucionar, velika

osebnost, previden in molčeč mož, ki se je razgovoril le o knjigah, najraje o svoji Gori.

»Od jutra do večera nam je sijalo sonce, pravi. Vse dni jim sveti sonce. V Prežihovem spominu, le v popoldanskih urah se veter zapodi po hribu navzdol. Mislim na dom, ki je bil od jutra do mraka obsijan od sonca, a ga je svetlolasi fantič tako malo užil. Ze navsezgodaj je gnil gospodarjevo živino na pašo.

Nato je tekel v šolo. Ko je doraščal, je podiral, žagal, obsekal in z volmi vozaril hlode v dolino iz koroških gozdov. Na žagò, za obogatele prekupčevalce z lesom.

Tujina, sovražna tujina. Zdaj je spet ujet v Ljubljani in za njegovi molkom trdna vera, da ni živel zastoj, in grenka spoznanja, ki so zame neznana.«

(Odlomek iz knjige)

Štiri leta med življenjem in smrtjo, ko ti je bil vsak dan pravzaprav navržen, pravi Kristina Brenkova. Težko je govoriti konkretno o možu, ki so ga skrbno varovali in ki se ni izdajal z nobeno besedo, z nobeno kretnjo. In vendar, koliko dogodkov, čustev, strahu in vere je čutili v njenem pisanju o času, ki ga je preživela s Prežihovim Vorancem. Grozote, ki v moči poetičnega jezika postajajo simboli in opozorila.

»Pisanje o Prežihu je ena mojih zadnjih kurirskih nalog. Kakšen da je bil? Zajeten, resen, s težko hojo. Vedno imam občutek, da ga vidim na današnji Tibovi cesti. Od pošte proti Mirju sva šla z možem, ko nama je prihajal nasproti. Deževalo je, imenitno kritje za ilegalca, poznali smo se tako dobro, pa smo se lahko le spogledali in odkorakali drug mimo drugega. Vedno je bil zamišljen, premišljeval je veliko in imel je fantastičen spomin. Ves pisateljski material je nosil v sebi, prav videl je in občutil vse v svoji glavi. Njegovo znanje in prenos branja v gibanju je šlo z roko v roki, vsaka njegova pot je bila smrtno nevarna. Tudi sama sem doživela strah racije, ko sem nesla sporočilo na radio osvobodilne fronte, zato vem, kako mu je moralo biti pri srcu dneve in noči. Pa še veliko jih je bilo, ki so nosili glavo napredaj. Spominjam se nekega inženirja na Resljevi, ki sem mu nosila nabrani denar, kako so ga aretirali in je našel v zaporu v žepu svojega suk-njiča Poročevalca. Prosil je za drug suk-njič, seže v žep in še en Poročevalec. Pomislite, kaj je pomenilo dva kosa Poročevalca v italijanskem zaporu. Neverjetno naključje, ki se je končalo brez usodnih posledic. Da, tudi Trubarjevega Katekizma se spominjam. V njem so bila šifrirana sporočila.

Prežih je bil dokaj nezaupljiv. Imel je za sabo težko življenje bajtarskega sina, težke skušnje staž ilegalcev v tujini, bil pa je kot kmečki ljudje verjetno že po naravi bolj previden. Nikoli ni vedel, kaj mu prinese novi dan. Čutila sem njegovo veliko razumno kritičnost in ga molče spoštovala. Delal je za ljudi in veliko ljudi ga je poznalo, varovalo, spoštovalo. Tudi Boris Zihnerl, prinašal nam je knjige, zlasti francosko literaturo.

Januarja leta 1943 so Prežih ujęli. Bil

Prežihov Voranc po vojni pred domačijo.

je v belgijskih zaporih, v berlinskem, kot pozneje njegova hči, končal je v Mauthausenu. Obsodili so ga na smrt kot številko. Umili so si roke, v množici je nemogoče odgovarjati za posameznika. Tudi tam je bilo veliko Slovencev, ki so ga večkrat rešili gotove smrti. O teh strahotah sem poslušala ob prelepih Triglavskih jezerih, ko sem z možem po naključju srečala še enega zapornika iz tistih časov. Prežih je prišel iz taborišča čisto potr, breznežno je bil žalosten in užaljen nad človekom in razčlovečenjem. Niti dotakniti se ni upal nikogar več. Enkrat pa sem ga le še videla žarečih oči. Bilo je, ko smo se pogovarjali o ekranizaciji njegovih Samorastnikov. »Pa dobrega scenarista bo potrebno dobiti,« je pristavil v močnem koroškem dialektu. Potem smo se bolj malo videli, vse je zagrabilo delo.

Požganica pa je izšla in Prežih jo je poklonil svoji Kristini, za svestobo Osvobodilni fronti, kot je zapisal. In seveda najbolj znane Solzice. Kristina Brenkova ga je nagovorila za to pisanje že med vojno, rokopis so spravili v bunker Narodnega muzeja, po vojni pa ga je Prežih odnesel s sabo na Koroško. Leta 1949 so Solzice izšle pri Miladinski knjigi in dobile Levstikovo nagrado. Solzice, ki jih je s takim strahom nabral za mamo, so več kot le branje za otroke. Pokazal je, da so tudi otroci odrasla bitja, da čutijo in mislijo, včasih globlje kot odrasli. Hkrati je črtica prav gotovo svojevrstno darilo materi, ki ga je že v rosnih letih spodbujala k pisanju in verovala vanj.

Nadalje je izšlo 12 knjig v njegovih Zbranih delih, vsaka z velikim esejem specialista za koroško zamejstvo Draga Druškoviča, mladinska literatura, nenehno se ponavljajo in prevajajo Solzice, ki so med drugim, v prekrasni opremi in italijanskem prevodu, uvrščene med pomožno branje za 4., 5., in 6. razred v enem odseku italijanskega Goriškega, za kar vse ima zasluge profesor Rijavec.

Prežih, ki se je pred vojno pojavil v Sodobnosti in pretresel slovensko srenjo z novim pisateljskim rokopisom, je končal svoje popotovanje od Kotelj do Maribora, kjer je umrl leta 1950. O njem veliko govori tudi Zbornik, ki ga je pripravila Marja Boršnikova. Skoraj po dvajsetih letih pa je izšla tudi knjiga Kristine Brenkove »Kruh upanja«. Toliko časa je

potrebno, da je huda bolečina mimo, da otopi skrajna senzibilnost, ko je človek daleč od katastrofe, ko je duša mirna, ko se človek spomni svojih nekdanih doživetij, svoje sreče, ko je sposoben presoditi izgubo, ko spomin oživi, domišljija pa stopnjuje milino minulega časa; tedaj se ima človek v oblasti in se dobro izraža.

Tako je tudi z nami. Letos dopolnjuje Prežih tridesetdeseto leto življenja in neke vrste smrti.

NEVA MUŽIČ

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

HREPENENJE

Zemlja tujcu izdana,
v sužnosti gine,
goré nam domovi.
Ti proti premoči klíčeš na boj!
Kje jemlješ moč — partizan?

Tedne, mesece v snegu,
v žaru preganjan
od bele izdaje.
Ob butanju min, mitraljezov, topov,
kje jemlješ moč — partizan?

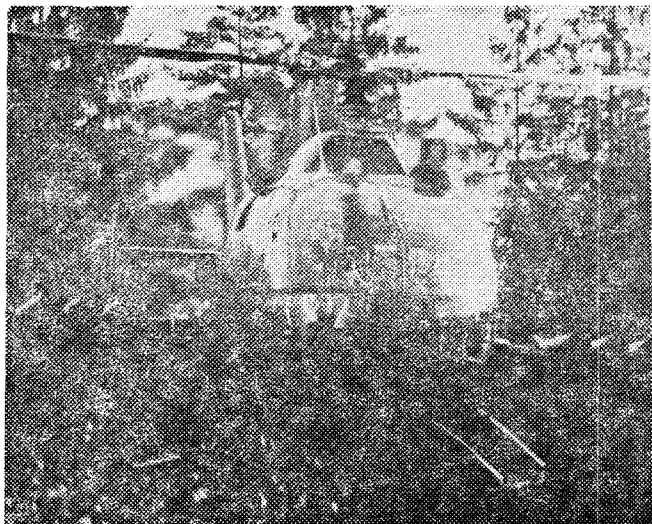
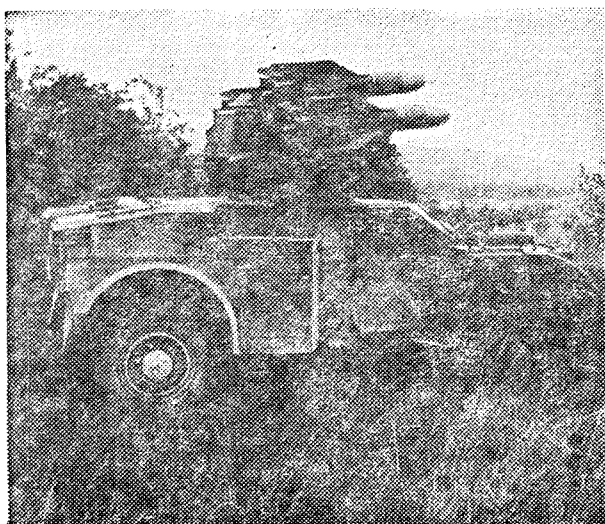
Hrepenenje po svobodi zlati,
daje meni nezmagljivo moč.
V skupni borbi z našimi sobrat, zmagoslavno bo končal naš boj.
Nihče več ne bo nas izkoriščal,
bogatil se z delom naših rok,
saj življenje novo bo priboril
vsem Slovincem partizan.

To pesem nam je poslal Lovro Prek iz Ljubljane. Pravi, da so se je učili peti na obveščevalnem tečaju pri GS NOV Slovenije v Metliki v januarju 1944. Ime avtorja pesmi in pevovodje pa mu je neznan, kakor tudi ni opazil, da bi bila pesem kje objavljena ali zapeta. — Mogoče se bo javil kdo, ki bo navedbe tovariša Preka dopolnil?

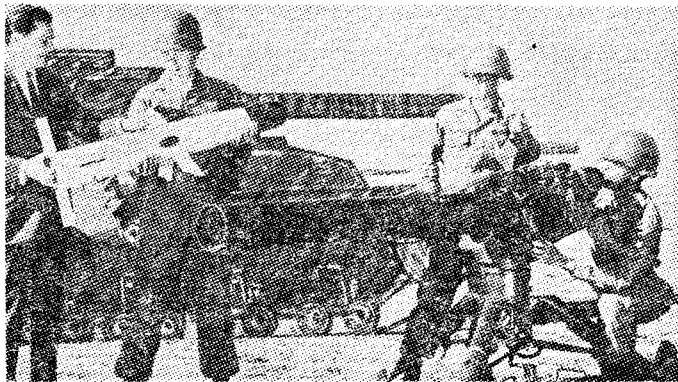
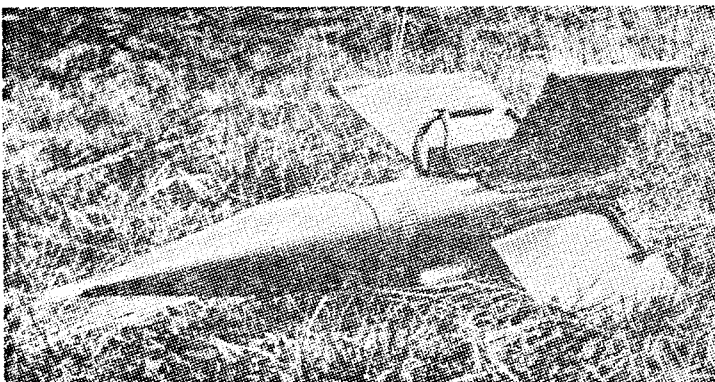
BELEZKE

SIMPOZIJ O SPOMENIKIH REVOLUCIJE

Nedavno tega je bil v Zenici simpozij o spomenikih NOB in revolucije, o njihovih stanjih in problemih v zvezi s tem. To je bil znanstveni pogovor, na katerem so prebrali štirideset referatov. Prijavilo se je okoli dvesto znanstvenikov, družbenopolitičnih delavcev in predstavnikov Zveze borcev iz vseh krajev Jugoslavije. Simpozij je bil v prostorih amfiteatra na Metalurški fakulteti, eden od organizatorjev tega srečanja pa je bil tudi tamkajšnji Muzej.

Z leve proti desni: Francoska protitankovska raketa SS-11 spada v prvo generacijo tovrstnih vodenih izstrelkov. Na sliki vidimo oklepni avtomobil NA-2, ki ima na strehi pripravljene za izstrelitev 4 rakete SS-11. — Francosko-zahodnonemška protitankovska raketa MILAN s polavtomatskim usmerjevalnim sistemom, ki ima učinkovit dolet do 2000 metrov. — Razvoj protitankovskih raket ni skokovit. Na fotografiji je helikopter, oborožen s 6 francosko-zahodnonemškimi protiletalskimi raketami HOT, ki imajo polavtomatsko usmerjanje in dolet 4000 metrov.

Z leve proti desni: Leta 1965 je Zahodna Nemčija začela s serijsko proizvodnjo svoje po žici vodene protitankovske rakete COBRA. Težka je dobrih 10 kg, z njo ravna en sam vojak, prebije pa 475 mm debel tankovski oklep. — TOW je težja žično vodena protitankovska raketa. Izstrelijo jo iz cevi na trinožniku, na prvi pogled podobne netržajnemu topu, lahko pa jih tudi montirajo na helikopterje. — Srednji protitankovski raketni sistem DRAGON, izdelek ameriške firme McDonnell Douglas.

OROŽJE V BOJU PROTI TANKOM (2)

USPEŠNO VODENE RAKETE

V peti številki našega časopisa smo začeli objavljati krajšo serijo prispevkov o raznih sredstvih za boj proti tankom. Sestavki so prej poljudni kot pa strokovni, upamo, da so zanimivi vsaj za večino bralcev. Če pa je kdo medtem že pogrešil naša domača protitankovska sredstva, moramo opozoriti, da jih bomo prikazali posebej od 9. številke naprej. Tudi naša operativna armada in teritorialna obramba sta namreč zelo dobro oboroženi za boj proti najbolj trdoživemu bojnemu sredstvu kopenske vojske — tanku.

Ko so se pojavile razmeroma ne velike vodene rakete, so jim bili strokovnjaki pripravljene zaupati reševanje vseh problemov boja proti tankom. Resnično: velika preciznost pri odpiranju ognja proti premičnim in nepremičnim ciljem — strokovnjaki so menili, da je verjetnost, da taka raketa zadene cilj, 70 do 90-odstotna — velika prebojna moč (običajno 400 do 500 mm) in večji dolet učinkovitega ognja (3.000 do 4.000 metrov) so prispevali, da se je uveljavilo prepričanje, da imajo vodene rakete veliko perspektivo. Zategadelj so s protitankovskimi vodenimi raketami hitro oborožili enote in združene enote kopenskih sil številnih držav. Iz prve generacije raket, namenjenih proti tankom, naj omenimo francoske rakete SS-10, SS-11 in SS-12, angleški raketi WIGILANT in MALKARA ter zahodnonemško raketo COBRA.

Toda kanček za kančkom se je začelo izkazovati, da imajo protitankovske rakete poleg vrlih tudi slabe strani. Prvi primerki raket so leteli razmeroma zelo počasi — le kakih 100 metrov v sekundi, zato so za letenje do cilja porabile 20 do 25 sekund. Poleg tega so morale preleteti »mrtvo cono« pred ciljem, dolgo kakih 300 do 600 metrov, da majhne hitrosti pri odpiranju ognja v primerjavi z drugimi protitankovskimi sredstvi niti ne omenjamo.

Zelo drago in zapleteno je bilo tudi urjenje posadk, da so se naučile ravnati

z vodenimi protitankovskimi raketami in jih uporabljati. Najprej je bila potrebna nadvse stroga izbira in po tej pazljive priprave operaterjev. Gre namreč za to, da je bilo po izstrelitvi vodene protitankovske rakete nenehno treba spremljati tako cilj kot tudi raketo ves čas, ko je letela po svoji krivulji. Zato so od operaterjev zahtevali visoko sposobnost koncentracije, naglo reagiranje in natančno koordinacijo gibov. Po drugi strani je med merjenjem vsak operater moral samostojno izstreliti določeno število bojnih raket; če pa vemo, da na primer ena ameriška raketa SHILLELAGH stane 25 do 30-krat več kot topovska granata kal. 105 mm, potem je na dlani, da je bila visoka cena raket ena glavnih pomanjkljivosti.

Hitrosti protitankovskih vodenih raket ni bilo moč povečati predvsem zaradi ročnega sistema vodenja proti cilju. Če bi hitrost povečali, bi operaterjevo delo postalo tako zapleteno, da fizično nikakor ne bi mogel pravočasno reagirati ob spremembah raketine krivulje.

Edini izhod iz nastalega položaja so tuji strokovnjaki videli v uporabi polavtomatskih sistemov za usmerjanje. Pri tem operater še vedno ves čas spremlja cilj, toda letenje rakete uravnava polavtomatski sistem, povelja se polavtomatsko prenašajo v napravo za izstrelitev rakete. Protitankovske rakete približno takega tipa so se pojavile v začetku sedemdesetih let, nekateri tipi teh raket pa so še danes v fazi preučevanja.

Polavtomatski sistemi za usmerjanje so po pisanju tujega tiska v primerjavi z ročnimi omogočili, da se je hitrost rakete nekajkrat povečala in se je čas letenja vodenih raket skrajšal na največ 5 do 7 sekund. Uspelo je tudi, da so nekaterim vrstam raket zmanjšali »mrtvo cono« na zgolj 75 metrov od ognjenih položajev. Bistveno pa so poenostavili tudi delo usmerjevalnih operaterjev — operaterju je preostalo le še to, da vizira cilj. To je povečalo natančnost zadevanja ciljev in zmanjšalo vpliv individualnih lastnosti operaterja na rezultate uporabe protitankovskih vodenih raket.

To drugo generacijo protitankovskih vodenih raket predstavljajo ameriška raketa

SHILLELAGH, TOW in DRAGON, francoski SS-11 B1 in ACRA, francosko-zahodnonemški MILAN in HOT ter angleška raketa SWINGFIRE.

Startna teža rakete DRAGON s polavtomatskim usmerjevalnim sistemom je 6,6 kg, startna teža rakete SS-11 B1 pa okrog 30 kg. Kumulativni bojni del tehta pri prvi 2,4 kg, pri drugi pa 8,1 kg. Omenjeni raketi prebija celo 500-milimetrski jekleni oklep, njun največji dolet pa je tri do štiri kilometre.

Kakšne taktično-tehne zahteve postavljajo v tujni novi generaciji protitankovskih vodenih raket? O njih je pred nedavnim pisal zahodnonemški časopis SOLDAT UND TECHNIK. Predvsem bodo rakete morale leteti z nadzvočno hitrostjo in zadevati cilje, medtem ko bodo ti manevrirali. Njihov dolet bo moral biti praktično od enega do 1.400 metrov. Poleg tega bodo te rakete morale imeti pasivni ali polaktivni usmerjevalni sistem, kar jim bo omogočilo, da jih bodo uporabljali tudi ponoči ter v slabem vremenu.

Od raket tretje generacije zahtevajo, da jih bo moč vgrajevati v avtomobile in letala ter helikopterje, da bodo izredno zanesljive in da bo z njimi moč kar najenostavneje ravnati. Če bodo uresničene vse te zahteve sklepa SOLDAT UND TECHNIK, bi v primeru, ko bi s takimi raketami oborožili oklepne avtomobile in druga sredstva, in to predvsem po vsakem zemljišču premična sredstva, lahko z njimi nadomestili precejšnje število tankov.

Švicarski časopis SCHWEITZER SOLDAT navaja nekatere značilnosti novih ameriških protitankovskih raket HORNET, opremljenih z laserskim usmerjevalnim sistemom. Rakete so dolge skoraj po dva metra, vsaka ima startno težo skoraj 55 kg. Usmerjevalni sistem je polaktiven, deluje na podlagi laserskega žarka, ki se odbija od cilja. Rakete HORNET lahko izstreljujejo s tal in iz helikopterjev.

Obstajajo različne variante pri uporabi tega raketnega sistema v bojih. Raketo lahko vgradi v helikopter, medtem ko je njena naprava za lovljenje cilja na tleh. Raketa je lahko v enem helikopterju, naprava za osvetljevanje cilja v drugem, ali pa sta obe v istem.

Tuji tisk zdaj zelo veliko piše o helikopterjih, oboroženih s protitankovskimi raketami. Te rakete štejejo med najbolj ubojna sredstva med protitankovskim orožjem. Močne strani tako oboroženih helikopterjev so zmoglost nenačnega napadanja, sposobnost, da delujejo v višini drevesnih krošenj, napad pa lahko začne s take razdalje, ko drugače malokalibrski protitankovski topovi še ne bi mogli biti učinkoviti. Zaradi visoke manevrske spo-

sobnosti teh helikopterjev, ki lahko nevarno območje zapuste takoj po napadu, ter že omenjene kvalitete so vzrok, da so tako oboroženi helikopterji težko ranljivi cilj celo za moderno hitro protiletalsko orožje. Preizkusi so tudi dokazali, da so protitankovski helikopterji v bojih veliko učinkovitejši kot obstoječe vrste protitankovskega orožja.

Tuji strokovnjaki menijo, da je uporaba helikopterjev v boju proti tankom v operativnem pogledu učinkovitejša kot pa premestitev enot na območje, kjer nastopajo tankovske enote. Toda ob vsem tem še vedno obstajajo tudi tu določene ovire — uporaba helikopterjev je otežena v megli ali ko grozi nevarnost zaledenitve. In hkrati menijo, da bo množična uporaba oboroženih helikopterjev verjetno povzročila, da se bodo pojavili helikopterji-lovci, namenjeni za boj proti protitankovskim helikopterjem, tako da se bo kmalu pokazal problem, kako zaščititi helikopterje za boj proti tankom.

Prihodnjič:
MINSKI DESANTI IZ ZRAKA ...

CIRIL ZUPANC: saniteti m

12. nadaljevanje

V noči na 19. julij 1943 je zavezniško letalo, ki je priletelo iz Kaira, pri Pečinah na Sentviški planoti odvrгло 16 večjih paketov in spustili so se tudi 3 padalci. V tej pošiljki je bilo precej praška DDT za razkuževanje, nekaj sulfamidnega praška zoper gnojenje ran, jod v ampulah, več raznih tablet in precej zavojev prve pomoči. To je bila tedaj že znatna sanitetna oskrba.

Ob kapitulaciji Italije je med vojnim plenom bilo tudi precej vrednega medicinskega instrumentarija, raznovrstnih zdravil, povojev in gaze. Kmalu je bila organizirana tudi nabavna služba, s pomočjo katere so prihajala zdravila iz Gorice, Trsta pa tudi iz bolj oddaljenih mest.

Magister Ana Priveršek mil v brigadi. Pica poveljstvo to je dobil nali, zira apotešk Spomladi 19 je urniku Gačm in Dolenjo tui prostorna tka se je vseljen pusna lekarn Ja nekoliko nli pri nu. Magistratc šli na poča Alenka in Mija ja pa sta b L in Stanko sta. na apoteka ob venka.

Čez poletje t ph. Jože Obi, k seni 1944 prašč pus. 28. novemra bila Ajdovja svobodna, sam

LJUDSKA OBRAMBA
IN DRUŽBENA SAMOZASČITA

VOJNE S, PAMETNIM OROŽJEM

Naš čas je čas prodiranja nove vrste orožja v svetovne arzenale — elektronskega orožja. V vojaški strategiji smo tako rekoč na pragu revolucije. Človek si je v svojih prizadevanjih po prevladi in ekonomski premoči, v svoji sili po osvajanju izmislil novo orožje. Konvencionalno in atomsko mu ne zadostujeta več, posegel je na področje elektrone in jo uporabil neposredno za orožje. V vsaki morebitni prihodnji vojni bi stran, ki bi bila bolj elektronsko opremljena, verjetno imela prednost v hitrosti, kar bi bilo najbrž odločilno. To pomeni, da stari standardi merjenja vojaške sile po številu enot, ladij in letal ter celo po industrijskih kapacitetah ne kažejo več popolne podobe in lahko koga celo preslepijo. Veliki vojaški objekti, obalna letališča ali letalonosilke na morju, slabijo kot simboli moči ali pa se spreminjajo v potencialne cilje za elektronsko vodeno orožje. Precizne — »pametne« — bombe in projektili, ki jih vodijo s pomočjo laserskih žarkov in televizije, na primer omogočajo že razmeroma majhnemu številu letal, da bolj poškodujejo dobro branjene cilje, kot pa bi to lahko še pred nekaj leti opravilo veliko število letal. Druge vrste natančnega vodenega orožja pa strategom omogočajo, da z raketami napadajo cilje z nekaj sto kilometrov oddaljenih izstrelišč, kar bistveno povečuje elemente presenečenja. Za sedanjim izpopolnjevanjem daljnemetnih »blodečih« raket, ki jih je moč izstreljevati s podmornic ali tal, pa se tudi skriva elektronski usmerjevalni sistem.

Tovrstno orožje je samo eno od primerov novih sredstev, ki so jih vojaški strokovnjaki dali na voljo svojim armadam. Po morjih plovejo ladje različnih mornaric, naravnost propolne zapletene in nenavadne elektronske opreme. Na kopnem »elektronsko bojišče« vlija vojakom upe, da bo »megla, ki je vselej tako nagajala strategom«, postala nepomembna. V zraku pa letajo letala, od katerih so nekatera opremljena s tako elektronsko opremo, da so zmožna odkriti sovražnikovo letalo, tudi če je 200 km daleč. Manjša letala pa se ravna po navodilih večjih letal, ki so opremljena z obilno elektronsko opremo za usmerjanje proti ciljem in opozarjanje na nevarnost.

Vse skupaj zveni kar zaskrbljujoče in marsikdo se utegne vprašati, kam drvi svet. Vendar položaj ni tako hud. Morda prav tu najdemo precejšen del odgovora, zakaj prav države v razvoju ali celo nerazvite, predvsem pa neuvrščene države, ki so zutakega ali drugačnega obrambnega »čista« supersil, porabijo tako velike proračune za svojo obrambo. Iz raznih preglednic, ki se zdaj pa zdaj pojavljajo — tudi v našem — tisku, je razvidno, da imajo te države razmeroma zelo visoke izdatke za ljudsko obrambo na prebivalca, da njihovi vojaški proračuni poberejo precejšen del narodnega dohodka. Zakaj? Preprosto zato, ker se morajo zavarovati pred apetiti moč-

nejših — močnejših pa so to zato, ker imajo razvitejšo industrijo, kajpak tudi vojaško.

Če se hoče država zares dobro pripraviti za obrambo, se oborožiti tako sodobno, da vsaj načeloma ne bo tehnično zaostala glede na potencialnega agresorja, potrebuje veliko denarja. Stara, poceni oborožitev nikomur ne bi koristila, pomenila bi proč vržen denar, četudi vsaka stara puška prav pride, kadar je potreba. A na novo opremljati armado s starim orožjem, je nesmisel. Sodobna armada, pa če je še tako miroljubna, obrambna, potrebuje najsodobnejšo bojno tehniko in tudi — najsodobnejšo elektroni-

Supersila tekmuje v elektronski opremi

in elektronskem orožju, za petami so jima sateliti — pehata se za novimi dosežki. Samo zaradi svoje obrambe?

Mi zase dobro vemo, da nam v Jugoslaviji vsi ti njihovi dosežki niso potrebni. Pripravljamo se samo in edino za obrambo. Toda to ne pomeni, da nam niso potrebna tudi najsodobnejša bojna sredstva in elektronična v oborožitvi. Zato smo jo začeli načrtno uvajati in jo že imamo. Zato se tudi naše oborožene sile lahko z elektronskimi sredstvi povsem uspešno postavijo po robu kateremukoli elektronskemu sredstvu morebitnega agresorja. V SFRJ pri oboroževanju ne pretiravamo, vendar pa nenehno skrbimo, da smo opremljeni sodobno, moderno, skratka tako, da bi se lahko obranili pred komerkoli in pred kakršnimkoli bojnim sredstvi.

KLJUČI USPEHA

O naši elektronski opremi in o našem orožju, ki ga naši operaterji vodijo s pomočjo elektrone, tokrat ne bomo govorili, saj nam je bolj ali manj znano, o nekaterih sredstvih pa smo že in še bomo pisali tudi mi. Predmet našega zapisa so tokrat elektronska sredstva, ki pomenijo danes v tujini nekakšno novo smer — a hkrati moramo spet ponoviti, da se zato proti njim ni nič težje boriti z dosedanjimi sredstvi. Za vsako orožje je moč najti protiorožje, kakor je moč celo za navadno puško sestreliti letalo.

Elektronika je v določeni meri med bojno opremo že od časa, ko je radio zamenjal golobe pismonoše; pogosto je vplivala na potek bojev. Zdaj pa nekateri strokovnjaki menijo, da bodo »črne skrinjice« — kot pravijo elektronskim napravam — morale postati pomembnejše kot večina druge vojaške opreme — da bodo odločale o rezultatih bojev.

Dogodki iz bližnje preteklosti že dokazujejo, kako pomembna postaja elektroni-

ka. Leta 1968, ko so enote ZSSR zasedle Češkoslovaško, so češke radarje in radarje na Zahodu zajele hude mounje. Radijske postaje, ki bi prebivalce lahko seznanile z dogajanjem, so molčale. Ko so Sovjeti slednjič dvignili elektronsko »zaveso«, je bilo že vse končano.

V Vietnamu je tekla druga bitka — ameriški piloti in operaterji pri elektronskih napravah so se šli neskončno igro zaslep-ljevanja s severnovietnamskimi topničarji, radaristi in operaterji raket.

Eno velikih presenečenj v zračnih bojih je bila zmožnost velikih bombnikov B-52, da so uspešno izvrševali svoje naloge kljub vietnamskim radarjem in kljub raketam, ki so jih v Sovjetski zvezi posebej konstruirali za napade na take bombnike, ki letijo na velikih višinah.

Med četrto izraelsko-arabsko vojno leta 1973 pa so se Izraelci nepričakovano soočili z novim tipom radarskega vodenja orožja, ki so ga dobavili Sovjeti, pa zanj niso imeli ustreznih protukrepov. Zato so Izraelci morali svoja letala umakniti, dokler ne bi pripravili protukrepov in dokler ne bi iz ZDA prejeli novih protiradarskih raket.

Tudi sama prizadevanja, da bi ohranili mir v svetu, se vse bolj opirajo na elektronsko opremo. Tako na primer morajo na Sinaju težko priporjeni mir čuvati elektronski monitorji, elektronske naprave za opazovanje pa morajo zagotavljati, da bodo sile spoštovale dogovor o kontroli atomske oborožitve.

Po drugi strani pa velika natančnost elektronskega vodenega orožja pomeni, da že ena sama navadna bomba ali raketa lahko opravi naloge, ki bi jo bilo v preteklosti moč izvesti samo s kako večjo atomsko eksplozijo. Zato izpopolnjevanje te nove vrste orožja zmanjšuje možnosti uporabe atomskega orožja v začetnem obdobju vojne ali bitke. Se vedno pa kajpak obstaja nevarnost, da bi se kaka stran, ki bi se znašla pred večjim porazom, zatekla k svojemu atomskemu arzenalu, da bi vojno situacijo obrnila sebi v prid.

Takšna dvojna nevarnost naglega poraza ali nagle odločitve, da bi se zatekli k atomskemu orožju, je tudi vzrok, da je nekdo izmed ameriških najvišjih osebnosti izjavil: »Nikakor si ne smemo dovoliti tehnološka presenečenja z druge strani!«

In da bi se tako ZDA kot ZSSR zavarovale pred takimi presenečenji, si prizadevata še in še, da bi držali korak druga z drugo.

PRIJATELJSKA POMOČ

Ko so izraelski komandosi pred več leti med nekim izpadom v Egipt zaplenili neki sovjetski radar najnovejšega tipa, so ga Američani skrivaj prepeljali v ZDA. Postavili so ga v letalski bazi na Floridi ter z njim opravili obširne raziskave, da bi odkrili vse njegove skrivnosti.

Tako Sovjetska zveza kot ZDA nenehno preučujejo sistem elektronskega orožja druge strani in skušajo spremljati najnovejše izpopolnitve druge. Američani rutinsko pošiljajo v bližino nasprotničnih meja vojnuska letala U-2 in njihove še moderne še naslednje RS-71, da bi posneli radarske sisteme in na ustrezen način izpopolnjevali svoje. V Turčiji navkljub temu, da so Turki prevzeli ameriške baze v svoje roke, ameriško osebje še vedno dela pri radarjih, ki po 24 ur na dan opazujejo sovjetska izstrelišča raket. Sovjetski »vlačilci« s pravca tim gozdom anten kot delfini spremljajo ameriško ladjevje in njegove premike. Občasno pa sovjetski bombniki BEAR na poti iz ZSSR proti Kubi malce skrenejo proti ameriški atlantski obali ter preizkusijo radarske reakcije ZDA na njihovo navzočnost.

Ta vse večja številčnost elektronskih obveščevalnih naprav je lahko nevarna. Nekaj Američanov je na primer bilo ubitih, ko so med vojno na Bližnjem vzhodu leta 1967 izraelska letala in ladje s torpedi napadli elektronsko ladjo za opazovanje LIBERTY. Naslednje leto je Severna Koreja zaplenila podobno ladjo PUEBLO, leta 1969 pa je ista država sestrelila ameriško letalo z elektronskimi obveščevalnimi napravami; ubitih je bilo 31 ljudi.

MIROSLAV ULČAR
TANJUG

POPRAVEK

V sestavku Delavec naše revolucije, ki je bil objavljen v 6. številki našega lista, se je pri prepisovanju nejasnega magnetofonskega posnetka vrnila neljuba napaka, tako da sestanek omenja Emila Kodriča in Janka Veluščka-Matevža namesto Angela Kodriča in Antona Veluščka-Matevža. Prosimo bralce za opravičilo.

Naš domači ročni minomet je v rokah dobro izurjenih borcev neizbrisljivo sredstvo v boju s tanki in vsemi drugimi vrstami oklepnih sredstev.

O partizanski na Goriškem

er farmacije Anton ni bil dolgo časa. Poklicali so ga na 9. korpusa, kjer nalogo, naj organizira apoteke in zdravniško službo. Leta 1944 je ob hudo-vačnik, med Vojskim jo Trebušo, že stala a barika, v katero selila centralna kor-karna. Javka je bila niže, pri kmetu Ja-stru Antonu sta pri-pomoč partizanki n Marija, za kurir-a bila Ljodje Mrhar o Sajna. Ta central-ka je dobila ime »Ne-

Simonetti jevo apoteko. Pre-peljali so jo v CA »Nevenka«, z njo pa je prišel mr. ph. Slavko Ščuka. Čeprav invalid iz prve svetovne vojne, rojen 22. okt. 1897, se je odzval vabilu in prišel v partizane. Do osvoboditve je vodil to centralno apoteko. Adminis-tratorka je bila Vlasta Sa-lier.

Spomladi 1944 je v Davči nastala terenska apoteka »Savera« (TAS). Vodil jo je Ivan Toporiš. Javka je bila pri Ocvirku. S sanitetnimi potrebščinami se je oskrbo-vala iz apotek Rauh in Sav-nik v Kranju. Nekaj večjih pošiljk je prišlo tudi iz apo-teke v St. Vidu ob Glini na Koroškem, nekaj z Dunaja, ena pa celo iz Prage. Ko je v začetku marca 1945 Ivan Toporiš z kurirjem nesel ve-čjo količino sanitetnega ma-teriala iz Kroke, je v Lajšah nad Selcami padel v domo-bransko zasedo, kjer so bili vsi trije ubiti. Za njim je TAS vodila Alenka, ki je bila dotlej v CA »Nevenka«.

Terenska apoteka »JUG« (TAJ) je istočasno nastala v Čavnu nad Predmejo. Ustano-vila jo je Tatjana Menna. Po leti 1944 se je preselila v bližino Kozjih sten v Trnov-skem gozdu pod Golake. Od jeseni do osvoboditve jo je vodil štud. phar. Mirko Kmet. Javka je bila pri šte-fanu in Julki, eni redkih do-mačij na Predmeji, ki tedaj še ni bila požgana. Na Go-čah pri Mesesnovih, se je zanjo stekal material, ki je prihajal po zvezah iz Trsta. Marsikdaj je prišlo tudi iz apoteke v Ajdovščini, kjer je delal mr. ph. Slavko Ščuka in iz apoteke v Vipavi, kjer je delala mr. ph. Marija Jamšek.

Po premostitvi mr. ph. An-tona Priverška je šef korpu-sne apoteke službe post-al mr. ph. Uroš Ruprecht.

Šef apoteke službe v 30. diviziji je bila štud. phar. Tanja Sajovic. Padla je v zadnji sovražnikovi ofenzivi

spomladi 1945 v Poljanski do-lini. Šef apoteke službe v 31. diviziji je bila štud. phar. Ljudmila Žeslin.

Večje količine zdravil in sanitetnih potrebščin so leta 1944 prinesli zavezniki in naši avioni iz letališča pri Bariju.

Magister Antonio Fonda je bil apotekar v Biljah še za časa Italije. Tam je ostal tudi po kapitulaciji Italije. V bojih na Goriški fronti ga je na cesti pred apoteko pokosil rafal iz nemškega mitraljeza 15. septembra 1943.

Magister Anton Kulot je bil apotekar v Cerknem še za časa Italije. Tudi po kapitu-laciji Italije je ostal v Cer-knem, kjer je vseskozi sode-loval s partizani. Dobil je partizansko ime Tine. Več-krat je bil poklican na kor-pusno poveljstvo, kjer je po-magal urejati zadeve apote-karske službe. Zadnje dni marca 1945 so ga Nemci ujeli v Cerknem ter ga ob jezu pri mlinu ustrelili.

VI. OB OSVOBODITVI

V bojih za Trst je dr. Franci Derganc organiziral

Se nadaljuje

DOPISNIKI NAM POROČAJO

PODANOS

SREČANJE Z ZAMEJSKIMI ROJAKI

Podnanos, rojstna vas narodnega heroja Janka Premrla-Vojka, je dne 8. t.m. doživela nepozaben dan, ko je bila gostitelj 80 zamejskih Slovencev iz Vrha pri Sv. Mihaelu, članov ZZB NOV in prosvetnega društva »DANICA«.

Najprej so položili venec na partizanski grob, sledil je skrbno pripravljen kulturni program, v katerem so se vrstile recitacije domačinov in gostov. Niso pozabili tudi na naš kulturni praznik, saj so v recitacijah izražali misli našega velikega Prešerna.

Goste je pozdravil predsednik ZB NOV Podnanos Teodor Pižent, kateri jim je zaželel dobrodošlico. V imenu naših rojakov pa je spregovoril ing. Devetak, ki je orisal položaj Slovencev v Italiji, njihov boj za obstoj in ostro obsodil nedavno prepoved uporabe slovenskega jezika. Na kraju je dejal, da so prav taka srečanja, ki vežejo stike med ljudmi onstran meje in nami, zelo spodbudna za njihov narodnostni razvoj in obstoj.

Po slavnostnem delu, se je zavrtilo mlađo in staro. Ustvarila so se nova spoznanja, nove in trdne prijateljske vezi, ki bodo našim zamejcem porok, da smo z njimi. Naša obljuba, da jim bomo vrnili obisk, to tudi potrjuje.

P. A.

NOVO MESTO

USPEL OBČNI ZBOR ZRVS MAJDA ŠILC

Po skrbnih pripravah vodstva in aktivna ZK je bil 22. 1. 1976 opravljen občni zbor osnovne organizacije ZRVS Majde Šilc Novo mesto. Dotedanji predsednik Jože Brodar je podal poročilo o delu in poudaril potrebo po še večji učinkovitosti. Delo organizacije je bilo uspešno, saj smo imeli več strokovnih predavanj splošno vojaške in družbenopolitične vzgoje, za praktično usposabljanje vojaških starešin pa je bilo opravljenih v preteklem obdobju več kombiniranih orientacijskih pohodov. Udeležili smo se tudi tekmovanja v občinskem okviru.

Ker je dosedanja osnovna organizacija imela nad 200 članov, kar je v nekaterih skupnih akcijah oviralo uspešno delo, se je občni zbor odločil organizacijo deliti. Odslej obstajata osnovna organizacija ZRVS Majde Šilc in osnovna organizacija ZRVS Zabja vas. Izvoljeni sta bili tudi vodstvi.

Po bogati razpravi, ki je prispevala k bodočemu programu dela, je sledilo še predavanje »O družbeni samozaščiti in vidikih varnostne situacije«.

MARJAN PUREBER

MARIBOR

K PROGRAMU ZRVS

Na skupščini osnovne organizacije ZRVS Prežihov Voranc v Mariboru so na podlagi poročila predsednika Alberta Kotnika in razprave sklenili, da je treba poleg drugih nalog zaostri evidenco o udeležbi na predavanjih in vajah. V glavnem gre za nediscipliniranost mlajših rezervnih vojaških starešin. V zvezi s tem je treba od občinskega odbora zahtevati pojasnilo, kakšni ukrepi oziroma kaj je bilo sploh storjeno zoper tiste rezerve vojaške starešine, ki se že leta in leta ne udeležujejo, torej ki so neaktivni. Aktiv ZK

OBČINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

● PODGORJE

Na dan 21. februarja 1944 je prišla v Podgorje 14. divizija.

naj pogosteje analizira, kako delovni so njeni člani ne le tam, kjer živijo, ampak tudi tam, kjer so zaposleni. In ne nazadnje, ko bodo zbrani podatki ankete, kdo od rezervnih vojaških starešin ima kakšne družbenopolitične funkcije in kdo od njih ni naročen na revijo Naša obramba, je treba tudi ukrepati v smislu že znanega stališča, naj bi vsak rezervni vojaški starešina bil naročnik na to revijo.

Na skupščini so še razpravljali o ustanovljenem sodišču časti pri oddelku za ljudsko obrambo Maribor, o povezavi z drugimi pododbori in še o nekaterih bistvenejših družbenopolitičnih vprašanjih.

Precej pozornosti so posvetili tudi programu dela za leto 1976. Ob tem so se zedinili — in odbor organizacije je o tem že tudi razpravljal — da posamezne komisije, ki obstajajo, pripravijo konkretnjši program. Nato pa se bodo konkretno pogovarjali, kako bi naloge v okviru zastavljenega programa čim bolj uresničili.

D. MIKLAVEC

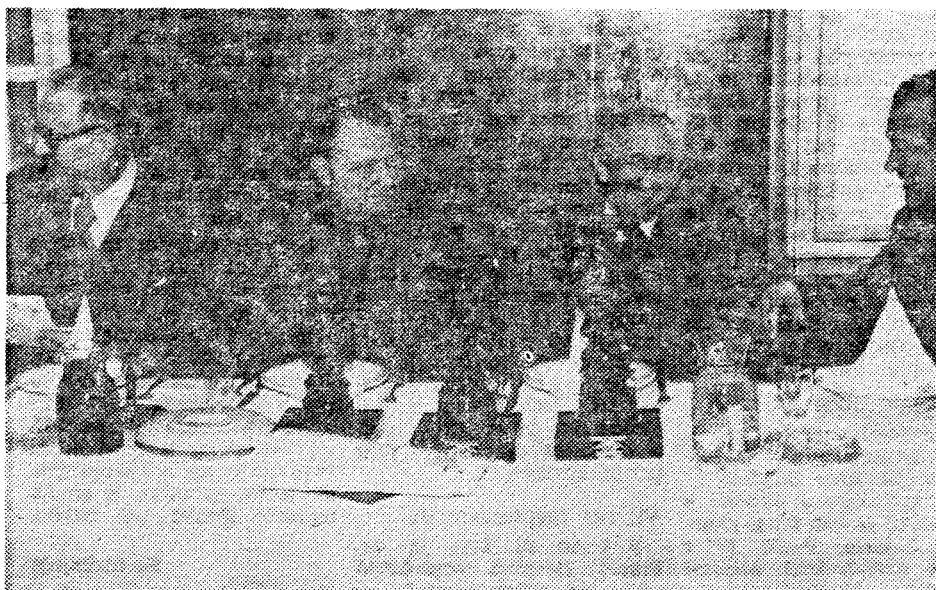

Na srečanju z našimi sodelavci, ki je bilo 12. t. m. v Radovljici, je posebno pismeno zahvalo prejel tovariš Jošt Rolc.

RADOVLJICA

SZDL O UVELJAVLJANJU DRUŽBENE SAMOZAŠČITE

Na 6. seji koordinacijskega odbora za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri OK SZDL Radovljica, so v ponedeljek, 9. februarja ocenili dosedanje ures-

S tekmovanja ŠD Invalid iz Ljubljane. Predsednik društva Stipe Komadina in narodni heroj Bado Pehaček kot predstavnika pokrovitelja tekmovanja.

ničevanje določil o družbeni samozaščiti in sklepov 13. seje predsedstva CK ZKJ, ki se nanašajo na uveljavljanje koncepta družbene samozaščite v TOZD, OZD in krajevnih skupnostih. Tej družbeni dejavnosti so v radovljiški občini posvetili že doslej precej pozornosti. O družbeni samozaščiti je bilo govora na 11. seji vseh treh zborov občinske skupščine, na 20. in 21. seji komiteja OK ZKS Radovljica, na nedavnem seminarju za vse predsednike in tajnike krajevnih konferenc SZDL, razen tega pa bo celovito oceno na osnovi ugotovitev koordinacijskega odbora za LO in družbeno samozaščito podalo predsedstvo občinske konference SZDL na 6. seji, ki je sklicana za petek, 13. februarja.

Koordinacijski odbor je med drugim opozoril na nujnost, da se v vseh normativnih aktih OZD, TOZD in KS, kjer to še niso storili, predvsem v statutih in pravilih, napišejo posebna določila o organizaciji in izvajanju družbene samozaščite, kjer jih še nimajo. V akcijo bodo razen SZDL vključili tudi sindikate in mladinsko organizacijo. Posebno pozornost pripisujejo rednemu usposabljanju občanov. V zvezi s tem je odbor potrdil tudi letošnji program obrambne vzgoje, ki predvideva dve splošni temi namenjeni vsem občanom v KS in vsem delovnim kolektivom v OZD in TOZD. Razen teh predavanj je predvideno tudi organiziranje pouka o LO in družbeni samozaščiti v obliki seminarjev. V ta sklop spada tudi aktivnost ZZB NOV, ki bo skrbela za prenašanje tradicij NOB na mlajše občane ter za prirejanje spominskih slovesnosti ob pomembnih jubilejih in praznikih.

Na seji je odbor analiziral dosedanje uspehe in pomanjkljivosti v vzgoji prebivalstva. Lani je bilo v vseh 20 krajevnih skupnostih 50 predavanj v delovnih kolektivih pa 41.

JOŠT ROLC

LJUBLJANA

NASTOP INVALIDOV

ŠD Invalid Ljubljana je ob 35-letnici ustanovitve Osvobodilne fronte Slovenije priredilo pod pokroviteljstvom mestnega odbora ZZB NOV Ljubljana tradicionalni osmerboj v kegljanju. Nastopile so šestčlanske ekipe v dveh partijah. Tekmovanje je bilo 14. t.m. na štiristeznem kegljišču podjetja Saturnus. Nastopila so ŠD Invalid iz Kočevja, Črnomlja, Hrastnika, Trbovelj, Tržiča, Domžal in Ljubljane.

Tekmovalci Ljubljane so bili že dolgo časa v krizi in so bili zadnje čase večkrat poraženi. Na tej tekmi pa se je dobro razpoložena ekipa izkazala z večino, ki je navdušila gledalce. Zmagali so povsem zaslužen s 555 podrtimi keglji. Vrstni red rezultatov je naslednji: Črnomelj 460, Hrastnik 431, Zagorje 403, Tržič 391, Domžale 388, Trbovlje 382 in Kočevje 375.

Med posamezniki so bili najboljši: Janez Virant in Rudi Fatur iz Ljubljane ter Tone Mlakar iz Hrastnika (poprečje 103). Nastopili so predvsem borci in invalidi NOV. Ob srečanju so obujali spomine na slavne dni.

Predsednik društva Stipe Komadina je pozdravil tekmovalce in izrazil željo, da bi takšnih srečanj bilo čimveč, posebno pa takrat, ko praznujemo velike dogodke iz naše preteklosti. Tekmovanju pa se je odzval tudi pokrovitelj, predsednik mestnega odbora ZZB NOV Ljubljana tovariš Rado Pehaček. V nagovoru je poudaril, da so prav borci vedno v prvih vrstah graditeljev naše socialistične družbe.

Prve tri ekipe so prejele kot spominsko darilo izdelke tovarne Vega, najboljši trije posamezniki pa druga praktična darila. Tekmovalci so bili zadovoljni z organizacijo in veseli srečanja.

VINKO BOVCON

IZ NAŠIH KRAJEV

LJUBLJANA-SISKA — Predsednik odbora OO ZRVS Koseze, tov. Albin Šibenik je na izredni skupščini OO ZRVS Koseze, dne 3. 2. 1976 podal poročilo o delu odbora za obdobje junij 1975 — februar 1976. V tem času je odboru uspelo definirati temeljno problematiko, katero bo najmlajša OO ZRVS v občini Ljubljana-Siška morala reševati v prihodnjih obdobjih.

V. K.

Delovno predsedstvo izredne skupščine ZRVS Koseze v ljubljanski občini Šiška.

GOMILSKO — Dne 8. februarja je 60 članov ZB NOV Gomilsko imelo svoj občni zbor. Pregledali so dosedanje delo in si zadali načrte za leto. Vseh članov je 90. Menijo, da bi lahko obnovili Šmiglovo zidnico nad Preboldom, kjer je bila leta 1937 konferenca KPS pod vodstvom tovarišev Tita in Kardelja.

IVAN LESKOSEK

LOKA PRI MENGUSU — V Bukovci so v počastitev smrti padlih borcev Mirka Mušiča in Mirka Kraljiča priredili 28. januarja strelsko tekmovanje za njun memorial. Tekmovanje z vojaško puško je priredila osnovna organizacija ZRVS Mengeš, pokroviteljstvo pa je prevzela ZB NOV Loka. Kljub neugodnemu vremenu se je odzvalo 41 strelcev. Vrstni red zmagovalnih ekip je bil naslednji: 1.) ZRVS Mengeš 236 krogov, 2.) OZD Trak Mengeš 196 in 3.) Trzin 157.

FRANC OREL

RAVNE NA KOROŠKEM — Komisija za informativno in propagandno dejavnost pri ZRVS si je že pripravila delovni načrt za leto. Sklenili so, da bodo o svojem delu obveščali z dopisovanjem v TV-15. Večer, Radio Ljubljana in ravenski fužinar. Čim tesneje bodo sodelovali z ZB NOV in Kurirčkov pošto ter drugimi organizacijami. Posebno skrb bodo posvetili širjenju listov Naša obramba in TV-15.

FRANJO SREBOTNIK

LJUBLJANA — Približno 1000 učencev Poklicne gradbene šole Ivana Kavčiča je 15. januarja nastopilo na strelišču SZS ob Dolenjski cesti v Ljubljani. V povprečju so streljali prav dobro; odličnih je bilo 150, ki bodo nekoč zagotovo ostrostrelci. Skupaj so izstrelili kar 12.000 nabojev. Enainvajset strelcev, med katerimi so bili tudi odrasli člani kolektiva, je prejelo diplomu z naslovom odličen strellec.

M. B.

ZIROVNICA NA GORENJSKEM — Krajevna ZB NOV v jeseniški občini so zdaj zaključila svoje letne konference. Tudi v Zirovnici je bila dvorana nabit polna. Med letošnjimi nalogami imajo predvideno dokončno ureditev okolice novega spomenika in poravnati finančne obveznosti za sam spomenik. Posebej so obdelali politiko letovanj borcev na morju. Obravnavali so tudi naloge ZB pri ljudski obrambi, civilni zaščiti in družbeni samozaščiti. Obsodili so teroristično dejavnost v zvezi z ubojem konzula Zdozca.

A. L.

DRAGA — V Dragarski dolini so tri krajevne organizacije ZB NOV: Draga, Trava in Stari ter Novi kot. Po priporočilu ZZB NOV Kočevje so dne 8. februarja razpravljali, da bi se združili, ker bi tako lažje opravili svoje naloge. Vendar se še niso mogli zediniti. — Med nalogami, ki jih čakajo, je popravilo osrednjega spomenika v Dragi, na Srednjiški gmagini pa je razbita plošča, ki je posvečena spominu tamkaj ustreljenih talcev.

FRANC KALIČ

Bil je ljudski zdravnik

Dr. Jože De Gleria

Sredi januarja so na Bledu pokopali dr. Jožeta De Gleria, znanega zdravnika splošne prakse, ki je dočkal visoko starost 84 let. Pokojni se je rodil v Logatcu in prišel na Bled kot mlad zdravnik. Ljudje so ga takoj vzljubili in ga ves čas visoko cenili.

Med vojnami je bil več let blejski župan in starosta Sokola. Kot zdravnik si je pridobil velik ugled in spoštovanje. Nikoli in nikomur ni odrekel svoje pomoči. Znano je, da je mnogokrat segel v svojo denarnico, dal revnemu bolniku denar za zdravila in hrano, namesto da bi zahteval plačilo za obisk pacienta na domu. Moralno in materialno je pomagal družinam, katerih rednike so tedanji oblastniki preganjali kot nosilce naprednih idej.

Nemci so ga aretirali že 1. maja 1941 in ga odpeljali v Begunje, nato pa v Sentvid. Od tam je pobegnil v takratno Ljubljansko pokrajino in se naselil v Metliki. Takoj se je povezal z organizatorji OF in nudil zdravniško pomoč ranjenim partizanom. Zaradi tega je prišel pred italijansko vojaško sodišče in bil obsojen na 22 let ječe. Pošiljali so ga od zapora do zapora, nazadnje je preživel internacijo v Portolongone na Elbi, do 31. januarja 1944. Na povratku proti domovini je v Trstu dobil zvezo z aktivisti OF in končno v aprilu 1944 prispel na osvobodeno ozemlje. Zopet se je naselil v Metliki, kjer ga je čakala žena Nada. SNOS ga je imenoval za okrajnega zdravnika metliškega področja.

Po osvoboditvi se je vrnil na Bled in opravljal zdravniško službo v zdravstvenem domu do upokojitve 1. 1954. V tem času je bil izvoljen za odbornika občinskega in okrajnega ljudskega odbora in v odbore mnogih organizacij. Za svoje požrtvovalno delo je bil odlikovan z ordenom za hrabrost in ordenom zasluge za narod III. stopnje. Bil je tudi rez. kapetan JLA.

Zadnja leta mu je močno opešal vid, vendar je še vedno z velikim zanimanjem spremljal dogodke doma in v svetu.

Pokojni dr. De. Gleria je bil človek izrednih kvalit, zato bo ostal še dolgo v najlepšem spominu vseh, ki so ga poznali.

M. S.

IMELI SMO LJUDI

Marija Petrič

Zadnje dni minulega leta je preminila Marija Petrič, Vragova mama iz Gornjega Jezera na Notranjskem. V najhujših časih okupacije ni klonila; z vso družino je vneto stala na strani osvobodilnega gibanja. Njene hčere so bile partizanke.

Silvester in Valentina Lotrič

V Dražgošah so se borci lani za vedno poslovili od zakoncev Lotrič. Leta 1893 rojeni Silvester je preminul 18. marca, žena Valentina, rojena leta 1897, pa 11. novembra. Med dražgoško bitko sta izgubila dva sinova, sin Maks pa je padel v partizanih. Kljub udarcem sta vzdržala in dočkala osvoboditev, ko sta si lahko obnovila požgano domačijo.

Alojz Dolščak

Dne 7. decembra je preminul Alojz Dolščak z Golega nad Igom. Rodil se je leta 1908 v Zalni. Po požigu Golega, leta 1942, so ga fašisti odpeljali v taborišče Pietrafitta pri Perugi. Leta 1944 se je vrnil v domovino kot borec 3. Prekomorske brigade in je bil hudo ranjen v bitki za Knin.

Ivan Drobež

Tik pred koncem leta so v Šentlambertu nad Zagorjem pokopali Ivana Drobeža. Rodil se je pred 78 leti pri Vačah. V NOB je sodeloval od začetka leta 1942. Do osvoboditve je skrbel za partizansko bolnišnico pri Borju.

Andrej Bratina

V Selu na Vipavskem so pred kratkim pokopali borca in aktivista Andreja Bratina. Rodil se je pred 72 leti. Leta 1932 so ga italijanske oblasti aretirale in poslale v goriške zapore. Že leta 1941 je začel aktivno sodelovati z OF, leta 1943, meseca februarja, pa je vstopil v partizane, kjer je ostal do osvoboditve. Bil je nosilec dveh odlikovanj.

Marija Premužič

Dne 2. februarja so na pobeškem pokopališču v Mariboru pospremili na zadnji poti borko Marijo Premužič iz Hajdine. Preminula je v 58. letu starosti. Februarja 1944 je vstopila v Gradnikovo brigado. Tik pred osvoboditvijo je bila v pokretni bolnišnici 31. divizije. Bila je nosilka dveh odlikovanj.

Jože Rekar

Na pobeškem pokopališču v Mariboru so se 19. januarja za vedno poslovili od borca Jožeta Rekarja. Rodil se je pred 50 leti v Radovni, ki so jo Nemci požgali 20. septembra 1944. V plamenih domačije je zgorelo 7 Rekarjevih; rešila sta se le Jože in Brat Tonček ter oče. Fanta sta bila tedaj v partizanih. Tonček je padel v partizanih, lani pa je umrl oče.

Filip Mlinar

Lani septembra so v Črni na Koroškem pokopali Filipa Mlinarja. Dočkal je starost 87 let. Delavskemu gibanju se je kot rudar pridružil že po prvi svetovni vojni. Bil je delavski zaupnik in član društva Svoboda. Z OF je začel sodelovati leta 1941. V NOB je izgubil dva sina.

Ivana Šiškovič

V brkinskem Slivju so 2. februarja pokopali Ivano Šiškovič, Vencajevo mamo. Dočakala je starost 82 let. Z vso družino je sodelovala v NOB in trije sinovi so bili partizani, zaprti in internirani pa je bila tudi hči Marija. Kot partizanska mati je veliko pomagala naši osvobodilni vojski.

Marjan Maiti

V Selu na Vipavskem so 31. januarja pospremili na zadnji poti borca Marjana Maitija. Rodil se je pred 73 leti. V osvobodilnem gibanju je sodeloval z vso družino.

Zora Šimenc

Sredi januarja so v Kranjski gori pospremili na zadnji poti Zoro Šimenc. Tudi ona je prispevala svoj delež k osvoboditvi domovine.

Rudolf Klemenc

V Nevljah pri Kamniku so 11. februarja pokopali aktivista Rudolfa Klemenca-Jova. Z osvobodilnim gibanjem je začel aktivno sodelovati oktobra 1942. Zato so ga okupatorji poslali v Begunje in

nato v taborišče Raichenau. V partizanih je padla njegova hči Pavla. Bil je marljiv družbenopolitičen delavec.

Ivan Fatur

Dne 30. januarja je v 60. letu starosti preminul Ivan Fatur iz Hrašč. Pokopali so ga na domačem pokopališču pri Fari. Pod fašistično oblastjo je bil preganjan in zaprt zaradi svojih političnih nazorov. Ob napadu na Jugoslavijo leta 1941 je bil v posebni enoti na Sardiniji, v kateri je marca 1942 sodeloval pri ustanovitvi odbora OF. Novembra 1943 se je v Bariju vključil v 3. prekomorsko brigado. Bil je obveščevalni oficir in sodeloval je v vseh bojih od dalmatinskih otokov do Trsta. Prejel je več visokih odlikovanj tudi za poveljno graditev socialistične družbe.

Franc Gorenšek

Na kobariškem pokopališču so se lani 18. novembra za vedno poslovili od Franca Gorenška. Rodil se je leta 1908 v Sužidu. Se kot mladenič je sodeloval v akcijah organizacije TIGR. Leta 1942 je začel sodelovati s Petrom Skalarjem, organizatorjem NOB na Tolminkem. Kot šofer je na skrivaj prevažal iz Furlanije vojaški material, orožje in hrano za partizane. Spomladi leta 1943 je bil aretiran in poslan v Južno Italijo. V jeseni istega leta je vstopil v NOVJ. Zaradi oslabelosti je bil poslan v El Shatt na Sinaju, kjer je vzdrževal električno centralo in tovarnjake.

Slavko Gros

V Zejah pri Naklem je sredi januarja tragično preminul Slavko Gros. Star je bil 61 let. Med vojno je sodeloval z OF in nato se je vključil v oboroženi boj. Tudi po osvoboditvi je ostal zelo aktiven. Mnogo ima zaslug za uspešno kmetijstvo in razvoj gasilstva. Bil je večkrat odlikovan.

Ana Juvanc

Dne 21. januarja je v Trebnjem preminula Ana Juvanc. Rodila se je pred 81 leti v Slovenski Benečiji. Med osvobodilnim bojem je aktivno sodelovala z OF. Njen mož Stefan je padel kot borec Cankarjeve brigade 26. oktobra 1943 pri Šentrupertu, prav v isti brigadi pa dva dni pred njim tudi sin Darko. Tudi po vojni je bila delavna pri graditvi socialističnih odnosov.

Marjan Pipan

Na pokopališču v Izoli so se 9. februarja za vedno poslovili od Marjana Pipana. Rodil se je leta 1913 v Svetem pri Komnu. Njegovi starši so se v letu 1932 preselili v Makedonijo. V Bistrenici se je pokojni Marjan leta 1943 vključil v NOB kot terenski aktivist. Dva brata sta bila borca v makedonskih partizanih. Prejel je več odlikovanj.

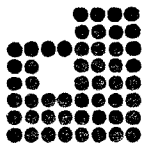
BERITE V 7 D

BOGATAŠI NA REŠETU

POSLEDNJI CANKARJEVI DNEVI

KOMU GRENI »JEČMENČEK« ŽIVLJENJE

STAVKOKAZ PO SILI

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

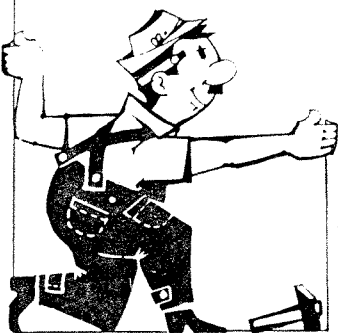
Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NASI RAZGLEDI, revijo AVTO, revijo STOP, revijo JANA, ZABAVNIK

SLOVENIJALES

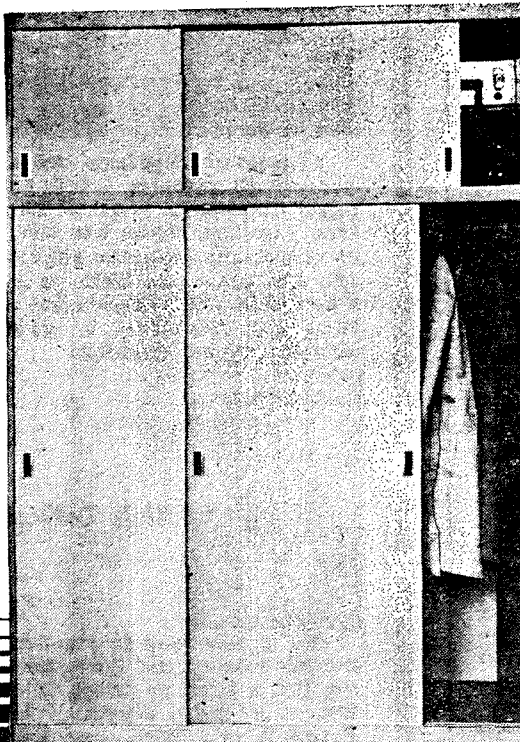
LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA

lesonit

ILIRSKA BISTRICA

garderobna omara za vsako predsobo

Praktična pomična vrata

PINO D-2 — dvodelna garderobna omara je narejena iz zgornjega in spodnjega dela, spodnjega sestavljajo police in del za obešanje oblek. V vsakem delu je dvojno pomičnih vrat. Mere: 238 x 21, 2 x 60,5 cm.

PINO D-3 — tridelna garderobna omara. V zgornjem delu je troje manjših, v spodnjem pa večjih pomičnih vrat, ki zakrivajo veliko koristno površino sedmih manjših in ene večje police ter dela za obešanje oblek. Mere: 238 x 172, 8 x 60,5 cm.

SLOVENIJALES

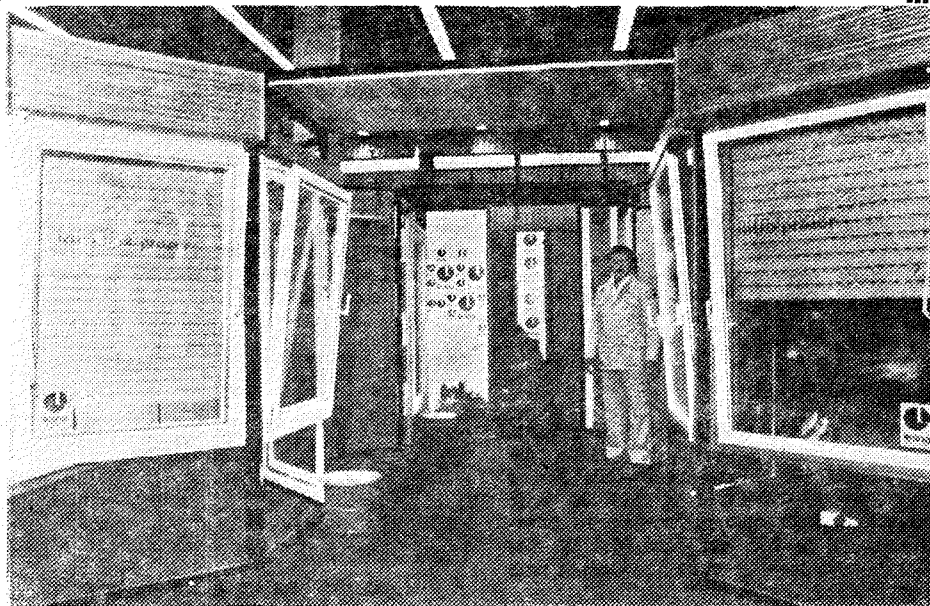
LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA

lesonit

ILIRSKA BISTRICA

lesna gozdarstvo in lesna industrija o. sol. o. slovenj gradec

Vam nudi iz svojega dopolnjenega in tradicionalno kvalitetnega programa naslednje izdelke in storitve:

- Zagran les: iglavičev, ladijski pod, masivne obloge, razni tehnični les ter drogovce za vrste.
- ALUMINIJUM: kuhinjska in barijska vrata, primerna za vgraditev v vse notranje prostore, stanovanja, poslovne prostore, hotele, šole itd.
- Vgraditev je enostavna. Površina vrat je trajna, estetska in primerna kombinacija z ostalo opremo.
- Krogi in podboji sta furnirana s plemenitimi furnirji: hrast, anigre in mahagoni.
- INTERIO okna s postojem iz mahagonijevega lesa ter s plastičnim krilom, ki je zastekleno s termoozračilno steno. Okno je izdelano po licenci zahodnonemške firme ROTO in ga po sebi priporočamo zaradi odlične toplotne in zvočne izolacije.
- INTERIO okna so v celoti izdelana iz žaganega lesa smreke, jelke (krogi in podboji), ter prav tako zasteklena s izolacijsko steno. Izdelujemo jih v beli izvedbi (pleskana) ter v naravni izvedbi (sandbling).
- Furnirane zidne in stropne obloge so izdelane iz iverne plošče, furnirane s plemenitimi furnirji: hrast, jesen, brest, macesen, anigre, sapeli in koto. So robno ali nerobno furnirane, s furniranim ali nefurniranim peresom, ter površinsko obdelane s trajnim nitro lakom. V dopolnilnem programu imamo strukturirane — lužene obloge, izdelane iz furnirane iverne plošče. Lužene so v različnih barvnih odtenkih. Primerne so za oblaganje sten in stropov v najrazličnejših prostorih, ki jim dajejo prijetno domačnost. Montaža je enostavna.
- Oplemenitene iverne plošče so površinsko obdelane z melaminsko dekor folijo različnih barv in lesnih desenov. Primerne so za izdelavo kuhinjske in ostale stanovanjske opreme, posebno v šolah, vzgojno varstvenih ustanovah, bolnicah, poslovnih prostorih in v drugih javnih zgradbah.
- Zimske in letne turistične storitve na zapadnem Pohorju, Slovenj Gradcu, Misljini, Črni, Drahovgradu, Ravnan in Vuhredu, Smučišča so urejena za začetnike in zahtevne tekmovalce.

Naše kvalitetne izdelke lahko kupite po konkurenčnih cenah v prodajalnah Slovenijalesa, Lesnine in v vseh večjih trgovinah z gradbenim materialom.

YUGOTOURS

61000 Ljubljana, Titova 36/9 nad
Telefon 322-458 in 321-794

Za naročnike TV 15 organiziramo potovanje v

1. LENINGRAD — MOSKVO 26. februarja — 4. marca 76

1.—4. dan — Leningrad z ogledi križarke Avrore, Piskarjevskega pokopališča, Ermitaža, stolnice sv. Izaka, Petropavlovske trdnjave, vasi Puškinovo.
5.—8. dan — Moskva z ogledi Rdečega trga, Kremlja z muzeji, Leninovega mavzoleja, Tretjakovske galerije, muzeja-panorame Borodinske bitke, razstave dosežkov narodov ZSSR.

Cena za naročnike TV-15 2.990 din

2. LENINGRAD — VOLGOGRAD — MOSKVA 11. marca — 18. marca

1.—4. dan — Leningrad z ogledi Avrore, Piskarjevskega pokopališča, Ermitaža, stolnice sv. Izaka, Petropavlovske trdnjave.
5. dan — Volgograd z ogledi prizorišč stalingrajske bitke: Mamajev kurgan, hiša vodnika Pavlova, pristanišče ob Volgi, planetarij.
6.—8. dan — Moskva z ogledi Rdečega trga, Kremlja z muzeji, Leninovega mavzoleja, muzeja-panorame Borodinske bitke.

Cena za naročnike TV 15 — 3.490 din.

MOŽNOST 12-MESEČNEGA KREDITNEGA ODPLAČEVANJA

Bivanje v hotelih A kategorije s polnimi pensioni

Odrežite kupon in ga pošljite na Yugotours

KUPON TV 15

Ime in priimek

Naslov

Za potovanje prijavljam oseb

Način plačila

gotovina

kredit

Akontacija 1.000 din in 1.200 din

paloma®

žepni robci

sladkogorska

sladki vrh

Še odločnejše

Se nekaj srečanj pa se bo povedano strnilo v celoto, katere najpomembnejše misli so očitne že sedaj: TV-15 stopa odločno in uspešno po začrtani poti, opravlja svoje poslanstvo, ki je iz dneva v dan pomembnejše. Obdobje, ki je bilo pred deset ali več leti sveže v skoraj slehernem občanu, je dandanes oddaljeno za skoraj polovico človeškega življenja. In oddaljeno bo vedno bolj. Na srečanjih z našimi dopisniki in sodelavci je bilo poudarjeno, da sme biti omenjena oddaljenost samo časovna, nikakor pa ne emotivna. Prav o pomenu našega časnika s tem v zvezi je bilo izgovorjenih največ besed.

»... Rezultati dela uredništva TV-15 so uspešni in vzpodbudni. Če smem govoriti v imenu radovljiškega področja, bi izrekel uredništvu popolno zaupanje. Omeniti pa moram, da sem kot borec resnično zaskrbljen nad odnosom odgovornih v naši družbi, v zvezi s finančnim vprašanjem našega časnika. Časopis TV-15 edini in nenehno, dosledno ter poglobljeno obravnava problematiko ne samo udeležencev NOB, pač pa tudi razvijanje tradicij s tem v zvezi. To je poglavje naše sedanosti, ki je in bo v prihodnje še aktualnejša. Ob tem mislim tudi na naloge, ki jih imamo na področju SLO in družbene samozasčite. Na tem področju bo potrebno v zvezi z obveščanjem in motiviranjem naših občanov še veliko storiti. Dvomimo, če se vsi odgovorni zavedajo pomena TV-15, ki ga ima v naši družbi. Sprašujem se, kako je mogoče dajati prednosti in s tem v zvezi materialne ugodnosti tistemu delu tiska, ki ga prebira v Sloveniji le nekaj sto ljudi!

Ce govorimo o SLO in družbeni samozasčiti, moramo govoriti tudi o TV-15. Naš sleherni občan lahko na strani tega časnika prenese svoje izkušnje in vprašanja z omenjenega področja. To je časnik, ki ga ljudje zelo radi berejo, a je žal med občani še vedno premalo razširjen.

Dobro vemo, da se v naš vsakdan vrinja tudi najrazličnejši verski tisk in to na zelo organiziran način. Mi pa se nikakor ne znamo organizirati v zvezi z odločnim pridobivanjem novih bralcev TV-15. O tem bi morali kar najhitreje spregovoriti na sejah predsedstev občinskih odborov ZZZB NOV in v vseh Združenjih borcev. Toda to ni vprašanje samo borčevske organizacije!

Ponovno bo treba razčistiti vprašanje prodaje TV-15 v kioskih; narediti bomo morali več propagande — tudi v naših tovarniških glasilih.

Nikakor ni mogoče razumeti odnosa šolskih vodstev, odnosa o katerem govori podatek, da ste med tisoč obveščeniimi šolami dobili le 36 naročnikov. Deset starih tisočakov ne more biti vzrok, da bi v šolskih knjižnicah ne imeli TV-15, ki ni sam sebi namen. Prepričan sem, da bomo na radovljiškem področju to v kratkem uredili. Toda s tem v zvezi bodo potrebni neposredni kontakti predstavnikov občinskih odborov in šolskih vodstev. Ne samo šole, tudi vse knjižnice, družbenopolitične organizacije, odbori SLO in družbene samozasčite, vse TOZD bi morali biti naročniki na TV-15. Da bomo to dosegli, bo potrebno

sprejeti tudi določene sklepe na RO ZZZB NOV Slovenije in na republiški konferenci SZDL Slovenije. In nenazadnje imamo komisije za razvijanje tradicij, kjer bi morali nekoga zadolžiti samo za razširjanje našega tiska. Ali se bomo morali s tem v zvezi učiti od propagandistov verskega tiska?» (JOŠT ROLC)

»... Mnenje našega predsedstva je, da TV-15 ni samo glasilo borcev, pač pa da postaja časnik naših občanov. Slednje je bilo mogoče doseči samo s kvaliteto. V minulemu letu smo bili zelo zadovoljni s sodelovanjem med našim področjem in uredništvom. Narediti pa bomo morali še veliko več za razširitev števila naročnikov. To bo tudi posebna točka dnevnega reda na eni izmed prihodnjih sej našega predsedstva.» (LUDVIK AMBROŽIČ)

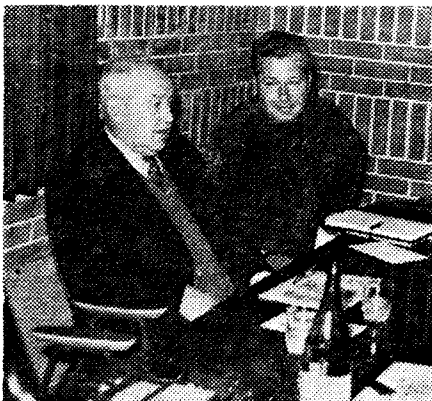
»... Da, sedaj smo mi na potezi. Narediti moramo res vse, da bomo povečali naklado. S tem v zvezi moramo začeti v Združenjih borcev. Zavedati se moramo, da je število bralcev in naročnikov odvisno tudi od tega, koliko se o določenem področju piše. V tem je tudi velika odgovornost dopisnikov. Nekateri dopisniki so omenili, da je v določenih udeležencih NOB prisoten strah pred dajanjem informacij, pripovedovanjem spominov...! Mislim, da je iz tega samo mogoče slutiti dejavnost tistih mračnih sil, ki nam niso znane. Tudi v našem časniku moramo predstaviti dokaze naše trdnosti. Dragocen nam mora biti še tako droban spomin ali delovni uspeh v določeni krajevni skupnosti. Tradicije naše revolucije in delovni uspehi današnjih dni so kakor eno.» (PAVLE VUGA)

»... Ljudje spoštujejo, kar je zapisano v našem časniku. Pisanje, ki bi ga morda drugje prezrli, jim na straneh TV-15 stopi jasno pred oči. Letos bo izšel zakon o priznanju posebne delovne dobe. Na našem terenu se pojavljajo posamezniki, ki bi želeli dobiti status borca, o čemer pa borčevska organizacija ničesar ne ve. Imamo ljudi brez pravih podatkov o njihovi udeležbi v NOB pa vendar si ti prizadevajo doseči zakonske pravice borcev. Vse to in še marsikaj narekuje izredno doslednost pri obravnavanju pravic z omenjenim zakonom.

Da, še vedno je treba pisati o gorskih kmetijah, oddaljenih vaseh in njihovih prebivalcih. Treba jim je pomagati, da se bodo izvlekli iz životarjenja, da bodo postale kmetije trdne in zanesljive postojanke kot so nekoč bile. Organizirati bi veljalo akcije mladih, ki bi takšnim kmetijam pomagali pri delu, pospravljanju pridelkov in še kako. Marsikaj velikega so naredili med NOB mali ljudje in majhne vasi. Temu velja nameniti več pozornosti, tudi na naši televiziji, v filmski proizvodnji.

Mislim, da bi moral naš časnik še več pisati o ciljih naše revolucije, ciljih, ki vsi še niso doseženi pa tudi o napakah in krivicah danes. Še več bi morali pisati o naših zamejskih Slovencih, ki se še vedno borijo za svoj narodni obstoj in razvoj.

Občinski odbori ZZZB NOV naj bi vsako leto poslali uredništvu TV-15 kolar ob občinskih prireditvah. Tako se ne bi dogajalo,

V POGOVORU SO SODELOVALI:

Janez Stergovšek, predsednik ZZZB NOV Radovljica, Jošt Rolc, Ludvik Ambrožič, Pavle Vuga, Anton Grašič, Karel Makuc, Franc Galičič, Janez Bernik, Vera Gartner, Srečko Sorli in Franc Gracer.

da bi o nekaterih proslavah uredništvo našega časnika izvedelo šele iz dnevnega tiska, radia ali televizije.

Tudi v našem odboru in na našem terenu je prisotno spoznanje, da se je časnik v zadnjem obdobju korenito popravil. TV 15 ima zveste in hvaležne bralce!»

(ANTON GRASIČ)

»... Ocena časnika? Bralci tega ali onega časopisa vedno nekaj kritizirajo; kritizirajo radio in televizijo. Na našem terenu pa lahko trdim, da nihče ne pove nič slabega o TV-15 in naši obrambi! In naj povem še to, da bomo na prvem posvetovanju urednikov tovarniških glasil Gorenjske govorili tudi o reklamah za TV-15.»

(CIRIL ROZMAN)

Prostor nam ne dopušča, da bi zabeležili vse misli udeležencev srečanja dopisnikov v Radovljici. Naši sodelavci so nas seznanili o tem, kako sprejemajo TV-15 na terenu in kaj bi veljalo v njem spremeniti, da bi bil še zanimivejši. In da ga prebira tudi na drugi strani državne meje, kjer opravlja še posebno pomembno poslanstvo, je bilo tudi povedano. Ko govorimo o razširitvi števila naročnikov, bi morali misliti

tudi na to in na vse tiste Slovence, ki živijo v najrazličnejših krajih Jugoslavije. Tudi naši rojaki iz Amerike se zanimajo za naš časnik. Tega do sedaj še nismo izkoristili.

Ko sta bila omenjena tržaški in Srebotnikov sodni proces je bilo poudarjeno, da mora naš časnik zavzeti odločna stališča v boju za razkrinkanje vojnih zločincev in tistih klerikalcev, ki so bili krvniki našemu narodu, sedaj po več kot tridesetih letih pa računajo na našo pozabljivost.

Uredništvu je treba pomagati in mu zagotoviti finančna sredstva za normalno delo. Menda ni dopisnika, ki bi odtehtal poklicnega novinarja. V uredništvu TV-15 pa so že leto dni brez novinarja reporterja. Uredništvu je treba omogočiti, da bo sposobno pokrivati slovensko področje, beležiti in novinarsko oblikovati, kar ne sme utoniti v pozabo, sta menila tovariša Karel Makuc in Franc Gracer.

V pogovoru je sodelovala tudi učiteljica Vera Gartner, o tem pa bomo več pisali v »Ogledalu našega časa«. Po mnogih izčrpnih pogovorih kot smo ga uspeli zabeležiti na tej strani, je naše uredništvo izročilo posebno zahvalo za dopisniško in tehnično sodelovanje tovarišu Joštu Rolcu iz Radovljice.

PREBERITE

POIZVEDBA ZA NEZNANIMI SODELAVCI PARTIZANSKEGA DNEVNIKA 1943—1945

Pišem vam s prošnjo in z željo, da bi spodbudila bralce, ker ne morem razvozljati vrste ilegalnih imen sodelavcev Partizanskega dnevnika. Delam v arhivu IZDG, oddelek za revolucionarni in drugi tisk. Lani sva skupaj z Brankom Marušičem pripravila xerografiran ponatis tiskanih števil Partizanskega dnevnika, v načrtu pa je kompletan ponatis, za kar seveda rabim omenjene podatke.

Partizanski dnevnik je začel izhajati novembra 1943 v vasi Zakriž nad Cerknim kot vojaški list Triglavske oziroma 31. divizije ter 9. korpusa. Zaradi svoje priljubljenosti je postal glasilo OF za Primorsko in Gorenjsko! Skoraj eno leto je bil ciklostiran, kasneje pa tiskan (v tiskarnah

»Julij 63« oziroma »Doberdoba« ter v »Sloveniji«, zadnje tri majske številke 1945. leta so izšle v tržaški tiskarni »Il Piccolo«. Vsega je izšlo 475 števil! List je imel izredno dobro organizirano dopisniško mrežo.

V ciklostilnih številkah so objavljali pesmi: Ančka, Crtomir, Draga, Edo, Franci, mati Francka, mama Č., Gustelj, Jaka, Olga, Silvi, Tone, Vladimir, Kras, Zinka in drugi.

Tudi ne vemo, kdo so prizadevali dopisniki (1943—1944): Anica, Andrej, Afra, Bela, Bogomir, David, Vid Dobrin, Drago, Dora iz Trsta, France, Ivan iz Baškega, Jožko, Ksenija, Lju-

bo iz Prešernove brigade, kmečka mati Mirta, Milan, Miro, Miha, Pepi, Pol-da, Roza, Sonja, Stojan, Tatjana, Tržičan, Urša, Urška z Gorenjskega, Vrle, Viktor, Zora z Vipavskega, Zdenka, Zorka in drugi.

Žal ne poznamo imen tistih, ki so skrbeli za opremo ciklostilnih števil dnevnika.

Kdo je Vislav, avtor spominskih verzov cerkljanskim žrtvam (1945)?

Naj naštejemo še nekaj imen dopisnikov tiskanih števil (1944—1945): Cene iz Bohinja, Crtomir iz Tržiča, Darja, Desanka iz Komna, Drago, Go-razd, Iztok iz Ajbe, Ivan iz Gorji,

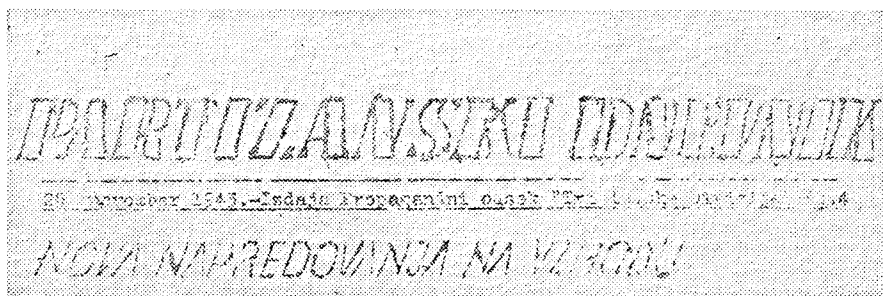
Joža iz Jamnika, Just, Kapa, Ljuba, Ljubo iz Gregorčičeve brigade, Ladica, Marja, Marta, Marij iz IX. korpusa, Marjetka iz Idrije, Mihol, -mn-, Nadja, Niko, Poldar, Pevec Polde, Plankina, Sik, Slovan, Stana iz Ajdovščine, Tatjana, Tone, Triglavski, Urh, Urška, Vojmir iz Brkinov, Volga, Zvezda, Zoromil, Živa in drugi.

Bralce prosimo, da nam pomagajo sestaviti vsaj delen seznam sodelavcev Partizanskega dnevnika: poskušali bomo razvozljati ilegalna imena dopisnikov in sodelavcev tega edinstvenega lista iz vojnih let. To je del širše zasnovanega načrta o kompletnem ponatisu lista; sledila naj bi tudi posebna knjiga z vsemi potrebnimi pojasnili, registri itd. Lani je že izšel reprint tiskanih števil Partizanskega dnevnika (1944—1945) v založbi Skupščine občine Nova Gorica, Lipe iz Kopra in Partizanske knjige iz Ljubljane.

Pišite: Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, arhivski oddelek, Trg osvoboditve 1, Ljubljana.

Vnaprej topla hvala za sodelovanje!

MARJETA CAMPA,
bibliotekar

Pisati o razvijanju in negovanju revolucionarnih tradicij, teden za tednom, pravzaprav ni lahka naloga.

V naše zadovoljstvo pa vedno zno-va ugotavljamo, da tiso reklo o neizčrpnem viru z imenom narodnoosvobodilni boj, ni samo skupek besed in tako je bojazen, da bi prostor, ki smo ga v našem časniku namenili razvijanju in negovanju revolucionarnih tradicij in njenemu uresničevanju v današnjem trenutku, ostal prazen, vse manj prisotna v našem delu.

Prav nič drugače ni bilo pred dobrim tednom dni, ko smo se ustavili v eni izmed novogoriških šol z željo, da bi se tudi tamkaj naučili kaj dobrega, lepega.

Ze prve besede so nas popeljale v drugo leto druge svetovne vojne, ko so fašisti aretirali napredno gimnazijko, jo odpeljali v goriške zapore in strahotno mučili... Milojka Strukelj, katere ime nosi osnovna šola v Novi Gorici, je bila takrat stara komaj sedemnajst let.

O tem, kako so jo po zaslišanju odpeljali v zloglasne rimske zapore Maria Celli, kjer je skupaj z drugimi mladinkami in mladinci iz Gorice, Solkana in okolice, čakala obravnavo, zna povedati vsak pionir in vsaka pionirka te šole, in o tem, kako se ji je posrečilo zbežati iz zaporov, se vrtniti na Goriško, kjer je nadaljevala z delom v mladinski organizaciji, pripovedujejo tako živo, kot bi se to zgodilo včeraj in ne pred več kot tridesetimi leti.

Milojka Strukelj je padla 27. februarja 1944. leta, ko je v Cerknem zaradi izdajstva ugasnilo sedeminstirideset mladih življenj.

Le dobre pol ure smo se pogovarjali z Aleksandrom Kerševanom, ravnateljem osnovne šole Milojke Strukelj v Novi Gorici, ki jo obiskuje 1483 učencev, pomočnico ravnatelja Cvetko Mušičevo in Marijo Čelikovo, mentoricu pionirske organizacije, pa se je za pisanje nabralo kar dovolj gradiva.

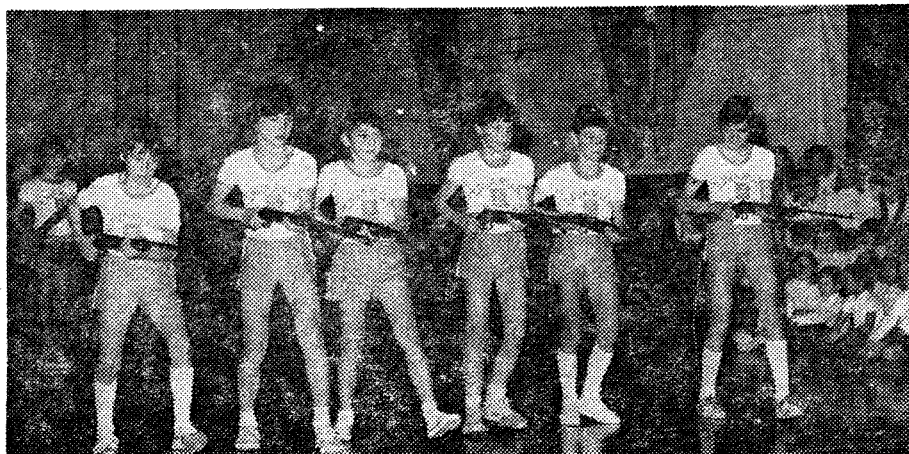
»Kot vidite, je ta čas postal s svo-

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

V OGLEDALU NASEGA CASA

MILOJKA ŠTRUKELJ JE BILO NJENO IME

Tudi v novogoriški šoli nadaljujejo svetle tradicije našega narodnoosvobodilnega boja

jimi svetlimi vzgledi del nas in brez vrednot, ki jih prinaša s seboj, si našega vzgojnega delavnika sploh ne moremo več predstavljati!» je rekel tovariš Kerševan.

V nadaljevanju je pogovor potrdil našo ugotovitev, da trideseta obletnica osvoboditve, v katere praznovanje so se prizadevno vključevali tudi najmlajši iz osnovne šole Milojke Strukelj v Novi Gorici, ni bila le priložnostno in zdaj že pozabljeno obeležje, marveč tudi vzpodbuda in temelj za še bolj smotno ter vsebinsko še bogatejšo razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij.

Pomen pobratenja s šolo v San Vendemianu je kar se da slikovito orisal tovariš Rudi Štimac:

»S tem opravljajo naši najmlajši pomembno poslanstvo, poslanstvo najmlajših diplomatov med Italijo in Jugoslavijo. Gre za resnično pomembno nalogo v zbliževanju ljudi dveh držav! Izmenjujejo obiske in tako spoznava, kako žive ljudje na tej in na oni strani meje. Vidijo, da morajo matere in očete, na tej in na oni strani meje, prav tako zjutraj na delo, da bi jim lahko dali kruha, da bi jih šolali, vzgojili. Skratka, na tej in na oni strani meje smo ljudje, ki imajo

svojo kulturo, pri nas Prešerna, onkraj Leopardija.»

Pa še nekaj je dejal predsednik občinske skupščine iz Nove Gorice:

»To, na oko sicer preprosto spoznanje, je tako pomembno, da ga moramo utrjevati, gojiti in bogatiti, da bi ga nobena propaganda ali zla namera nikoli več ne mogla sprevreči v sovraštvo ali podcenjevanje ljudi na tej ali na oni strani meje!«

Zvedeli smo tudi, da italijanski vrstniki kar verjeti niso mogli, da imamo tako lepo šolo, da se toliko učimo, najbolj pa so bili presenečeni nad prisrčnostjo, tovarštvom in prijateljskim odnosom, ki vlada med učenci in profesorji.

»Pri nas le ni povsem tako,« so odkrito priznali.

Ne le z mladimi iz San Vendemiana, prijateljske stike vzdržujejo tudi z zagrebško osnovno šolo, ki nosi ime znanega partizanskega zdravnika Mladena Ivekoviča, stalni gostje so prav tako pri vojaki na Pristavi in v Panovcu... da ne govorimo o šolskem glasilu »Crickica, na katerega so res lahko ponosni in ki izhaja že sedemnajsto leto.

Tako, zabeležili smo le nekaj najbolj svetlih točk iz življenja in dela osnovne šole Milojke Strukelj iz Nove Gorice, za slovo pa vendarle prihranili spomin, star že nekaj mesecev, a vendar živo prisoten v vseh, s katerimi smo se ondan pogovarjali v novogoriški osnovni šoli.

Bilo je prvega novembra, med šolsko uro, posvečeno spominom: odpravili so se do aleje spominov in pred vsakim izmed dvanajstih spominskih obeležij položili prekrasen venec in hkrati prižgali belo svečko.

Solsko uro, ki jim je najbolj pri srcu in o kateri govorijo z neverjetno ljubeznijo, organizirajo vsako leto skupaj z novogoriško borbensko organizacijo... Pa smo si zaželeli, da bi se jim, našim najmlajšim iz osnovne šole Milojke Strukelj v Novi Gorici, to jesen pridružili tudi mi.

Našega predloga so se še kako razveselili.

MILENA STRAJNAR

TV-15 ZA MLADINO

Srečanje na Vojskem

Po pogovoru smo obiskali grob Zlatka in Majka... ki sta za domovino žrtvovala najdragocenejše, kar ima človek, svoje življenje

Pošiljamo vam spis o srečanju članov zgodovinskega kroška osnovne šole iz Idrije, ki nosi ime Jožeta Mihevc, s člani četrtega partijskega tečaja na Vojskem.

Prosimo, če naš članek objavite v »TV 15«.

Idrijska kotlina je bila zavita v meglo, ko smo se odpeljali z avtobusne postaje proti Vojskem. Tokrat smo v to gorsko vasico odhajali s posebnim namenom. Tu je bilo srečanje z udeleženci četrtega partijskega tečaja, ki je bil na Vojskem od devetega do dvaindvajsetega decembra devetnajstotriinštridesetega leta.

Samo dva dni so tečajniki poslušali predavanja, potem pa so jih napadli Nemci.

Na planoti, posejani s kmečkimi hišami, nas je pozdravilo sonce, ki je še povečalo našo dobro voljo. Odprl se je lep razgled na širok pas Alp, ki ga je krasil pogled na Triglav, odet v snežno odejo.

Odšli smo proti osnovni šoli. Pogled se nam je ustavil na spominski plošči, posvečeni padlim tečajnikom, žrtvi sovražnikovega nenadnega napada.

Nestrpno smo čakali srečanja z bivšimi tečajniki, ki so kmalu prišli: z Marijo Kenda-Majdo, s Cirilom Pose-

gom, z Joškom Bajtom-Triglavom in z Antonom Božičem.

Z velikim zanimanjem smo prisluhnili uvodnim besedam tovariša Bajta, ki je na kratko opisal pomen in potek tečaja. Povedal je, da so se po napadu tečajniki umaknili v Gačnik in tam nadaljevali s predavanji.

Neverjetno živo smo si predstavljali dogodke pred dvaintridesetimi leti, kajti še tako dobro napisana knjiga, nam mladim ne more prikazati tega, kar lahko s svojim pripovedovanjem predoči živa priča.

Kasneje je prišel še Dušan Furlan, vojaški vodja tečaja. Tudi on je obujal spomine na tiste dni. Najlepše pa nam je orisal lik tovariša Zlatka, ki je padel ob napadu. Tako živo je pripovedoval, da se nam je zdelo, kot da stoji ta fant z zlatimi lasmi, kakor je rekel tovariš Dušan, pred nami.

Podarili so nam tudi spominski album, ki prinaša podatke o tečaju. Album opisuje vtise posameznih tečajnikov, ki so bili takrat na Vojskem. Ti tečajniki se sedaj vsako leto srečujejo in v albumu so opisana tudi njihova srečanja. Knjižica nam je toliko bolj dragocena, ker jo je z roko napisal Milan Polak, udeleženec tečaja.

Po razgovoru smo obiskali še grob Zlatka in Majka... ki sta za domovino žrtvovala najdragocenejše, kar ima človek, svoje življenje.

IRENA HVALA

Ljudski sejem

»Lahko si misliš, kako ponižujoče je bilo, ko so nas prodajali kot živino,« je sklenil očka.

Zimski večer je. Otroci smo posedli okrog tople peči in medse povabili očeta, ki je začel pripovedovati spomine na vojne dni.

»Bilo je 1941. leta, ko so nas Nemci izgnali iz domovine. Takrat sem bil še majhen, saj mi je bilo komaj sedem let... Bili smo tudi v taborišču Sellklingen, ki so mu ljudje dali ime PREDPEKEL. Pasjega biča, s katerim so tukaj pretepali ljudi, marsikdo ne bo nikoli pozabil. Tu je bilo nekakšno zbirališče, od koder so potem ljudi deljevali tovarnarjem in drugim bogatašem, da so jim delali.

To dodeljevanje se je vršilo na poseben način.

Zrinili so nas v veliko dvorano, kjer so nas čakali Nemci, ki so bili prišli po nas. Kmetje so začeli odbirati krepke ljudi, ki so bili sposobni za delo. Lahko si misliš, kako ponižujoče je bilo, ko so nas prodajali kot živino,« je sklenil očka.

Povedal je le še, da je bil pri upravitelju nekega gozdnega gospodarstva... Oče in mama sta delala v gozdu, moj očka pa je pri nekem kmetu delal v hlevu, v katerem je bilo kar deset glav živine.

»Bil sem zelo slaboten, zato je bilo to zame zelo naporno!«

META PRATENGRAZER

Spomini Vide Brestove

Tudi mati, ki je vedela, da njena hči piše nekakšne pesmi, ni pa vedela za njeno partizansko ime, ji je večkrat govorila:

»Kaj boš ti, ko bi vsaj tako pisala kot Vida Brestova!«

Izpod peresa mlade Majde pa so še kar naprej prihajali novi verz. »Prve pesmice sem si zapisovala kar na škaf z barvastim kamenčkom,« se spominja danes, »ko sem hodila v Dolino po vodo.« Potem se jih je naučila na pamet in škaf zribala.

Ko so prišli k njej partizani, so jih zapisali in pomesli med ljudi. »In kakšno je bilo prvo srečanje s partizani?« sem jo vprašala.

»K Breškemu studencu sem šla po vodo, ko sem jih slišala, kako so vpraševali po dekletu, ki piše pesmi. Jaz pa poznam tisto deklet,« sem jim rekla. Malo čudno so me pogledali, a so le šli za menoj. Jaz pišem pesmi, sem komaj spravila iz sebe. Tako smo se dogovorili, kdaj bodo partizani prihajali k meni po pesmi.

Pisala sem, oni pa so prihajali po pesmi in jih odnašali med borce...»

MARTINA TRDIN

Na Vrhu pri Trebelnem
Foto: EDO MIHEVC

Naših trideset let

»Jaz ne verjamem, da kjerkoli drugje obstoja takšno edinstvo misli in akcije kot v Jugoslaviji«
TITO

V počastitev dneva jugoslovanske ljudske armade in tridesete obletnice osvoboditve je Zveza rezervnih vojaških starešin Piran pripravila razpis za najboljši spis na temo »trideset let svobode«, namenjen osnovnim in srednjim šolam; mi pa vam pošiljamo najboljši spis.

Čudna igra betona in stekla novega mesta, oglušujoč hrup avtomobilov na asfaltu, brezskrbnost, dosti belega kruha... Trideset let svobode je preteklo in vsako od njih je prineslo v dar prgišče sreče, sreče nad vedno novo in popolnejšo podobo naše družbe.

Tako je iz dneva v dan rastla in se bogatila skupnost naših narodov in narodnosti, tako se je iz dneva v dan utrjevala enotnost našega delavskega razreda.

Ne smemo pozabiti, da je nova Jugoslavija zrastle na zemlji, ki je prepojena s krvjo in solzami trpečih, pa tudi to ne smemo pozabiti, da smo začeli iz nič, toda z močno voljo, visoko moralno in s pripravljenostjo delati od zore do mraka.

Hkrati s izgradnjo nove Jugoslavije, smo našli novo pot, pot do socialističnih družbenih odnosov, oprtih na samoupravljanje delovnih ljudi.

Učvrstili smo in še poglobljamo bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, eno najvidnejših pridobitev našega narodnoosvobodilnega boja, za-

vedajoč se, da bomo le tako lahko dovolj močni in da bomo le tako lahko ostali gospodarji svoje zemlje... Uveljavili smo politiko neuvrščenosti in si pridobili ugled po vsem svetu.

Na tej poti, ki ni bila lahka, smo izgrajevali tudi sami sebe. »Jaz ne verjamem, da kjerkoli drugje obstaja takšno edinstvo misli in akcije kot v Jugoslaviji.«

To so besede tovariša Tita, simbola svobode, simbola mladosti, simbola vseh naših delovnih znag. Vodil nas je skozi pekel vojne vihr, pa v času izgradnje porušene in izmučene domovine, naredil je z nami prvi korak k socializmu. Stal je in stoji na krmilu Jugoslavije in jo z nezlomljivo odločnostjo vodi k še boljšemu življenju.

Vemo pa tudi, da naša revolucija še ni končana.

Zato moramo verjeti v moč naših narodov in narodnosti, potrjeno med narodnoosvobodilnim bojem, v času štiriletnih nečloveške borbe, v kateri so naši ljudje pokazali ne samo neverjetno hrabrost in upornost, temveč tudi sposobnost ustvarjanja, saj so organizirali oblast pod najtežjimi pogoji!

In budni čuvati to, kar smo si pridobili, predvsem našo enotnost, ki nam je potrebna bolj kot kdaj koli... Ne smemo dovoliti in ne bomo nikoli dovolili, da bi nas kdo skrenil z naše poti, s poti samoupravnega socializma! Kajti resnica se ne boji sile, zanjo se splača živeti, za resnico se splača, če je potrebno, tudi umreti.

VOJKO SUKLJAN

Očka je povedal

»Če hočeta kaj dobiti, slovensko povejta, saj sta vidva prišla k meni, ne jaz k vama«

Ko sem nekega dne z očkom sedela ob topli peči, mi je začel pripovedovati zgodbo, ki jo je med drugo svetovno vojno doživela njegova mama.

»Tokrat se boš malo nasmejala,« je rekel in potem začel pripovedovati.

— Bilo je 1941. leta, ko so imeli Italijani postojanko na Selah pri Dolenjskih Toplicah. Moja mama ni bila prav nič vesela, ker so se Italijani naselili prav v naš hlev, ki smo ga imeli na vrtu.

»Se tega nam je bilo treba!« je go-drnjala, a ni nič pomagalo.

Nekega dne sta prišla v hišo dva italijanska vojaka. Mami sta rekla nekaj po italijansko. Ona ni vedela, kaj to pomeni. Potem jima je prinesla kladivo, pa še klešče in žeblice.

Italijana sta grdo pogledala in zopet nekaj govorila. »Če hočeta kaj dobiti, slovensko povejta, saj sta vidva prišla k meni, ne jaz k vama!« Potem sta odprla vrata od omare in vzela krožnike. Tudi hrano sta vzela, jo pojedla in odšla. Mama pa je za njima vpila: »Drugič se pa slovensko naučita, da vama ne bom toliko stvari skupaj znašala!«

Ko mi je oče povedal to smešno, vendar resnično zgodbo, sem se nasmejala do solz.

»To je bilo prav na začetku vojne, pozneje pa smo se presneto malo smejali,« je še rekel.

ANICA SENICA
(»Z bregov Krke«,
glasila OŠ Žužemberk)

KRAMLJANJE

»Pošiljamo vam Zarjo, glasilo Podlesnih vetrnic,« nam pišejo mladi taborniki iz Bakovec.

»Saj veste, da mladi hranimo v sebi polno doživetij in tako zanimivih, da bi bilo res škoda, če bi jih ne povedali, zapisali. Naša beležnica dogodkov je pač odredno glasilo. Na ogled vam pošiljamo prvo številko, ki je izšla v letošnjem letu. V njej je nekaj sprememb, na katere smo zelo ponosni! Ena izmed njih je tisk. Lani smo glasilo razmnoževali kar doma na ciklostilu, letos smo nekoliko napredovali in to stvar urejamo v pravi tiskarni.«

Takšnih pisem se prav gotovo razveselimo in če v njih zasledimo še prošnjo za oceno glasila, v katerega je bilo vloženo dosti truda, saj gre za delo zelo mladih ustvarjalcev, smo že kar počaščeni.

Bi lahko, dragi Pirž, z odgovorom počakali do naslednje številke glasila Podlesnih vetrnic?

Za danes bi povedali le to, da sta nam najbolj ugajala sestavka o obisku spomenika v Črnskih me-jah in tisti o bratstvu in enotnosti

na Petrovi gori... Povedala sta nam to, kar radi slišimo, kar je konec koncev našemu srcu najbližje. (Sicer pa so prav šolska oziroma taborniška glasila tista vez, ki navadno rodi sodelovanje in trajno prijateljstvo!)

Se smo pobrskali po pisemcih, ki čakajo na objavo in pogled se nam je ustavil ob pisanju Fanike Ilc iz Račje vasi.

»Pišem zato, da si v svoji notranjosti naredim prostor za druge prispevke,« je zapisala. »In tudi ne bom nič užaljena, če mojega stavka ne boste objavili, saj razumem vašo stisko s prostorom!«

Zapisala si tudi, da komaj čaka vsako številko našega časnika, da s posebnim zanimanjem prebrata strani, namenjene mladim, da boš zdaj, ko si postala srednješolka in si prenehala z dopisovanjem v Pionirski list, postala pridnejša in da, tudi to si zapisala, se sploh ne more zgoditi, da bi pozabila na »TV 15«.

Pa se, draga Fanika, že strašno dolgo nisi oglasila.

Milena

Tudi za našo prihodnost gre

Desetega januarja so po vsem Pomurju glasovali za izboljšanje razmer na področju zdravstva in šolstva. Vedeli smo, da gre tudi za našo prihodnost, pa smo priskočili na pomoč! Raznašali smo vabila, spodbujali polnoletne, ki so imeli pravico glasovanja, lepili plakate in letake, urejali volišča. In: referendum je uspel!

Foto in tekst: DUŠAN ANTOLIN-PIRŽ

Mejna kamna

»Vsi smo bili veseli, saj smo s tem odstranili del nepravilne meje med Italijo in Jugoslavijo«

Ob trideseti obletnici osvoboditve smo tudi učenci osnovne šole Cerkno, spomenika narodnoosvobodilnega boja, pisali spise o vojnih dneh. Med njimi smo izbrali nekaj najzanimivejših, ki vam jih pošiljamo v upanju, da jih boste objavili.

Po očetovem pripovedovanju:

— Bilo je kmalu po osvoboditvi... Se dobro se spominjam, kakšno lepo vreme je bilo.

Na pobočju za našo hišo sem pripravljaval drva za zimo, ko sem naenkrat zaslišal ropot avtomobilskega motorja, petje in vriskanje v bližini. Avto se je počasi približeval, petje pa je postajalo vse glasnejše. Pomislil sem, le kam je namenjena ta vesela družba, a kmalu sem lahko videl, da se je avto ustavil pred našo hišo, tukaj pod Kladjem. Ljudje so poskakali iz avtomobila. Spoznal sem jih, bili so Cerkljani. Le to mi ni bilo jasno, kaj so prišli delat, kajti vsak je imel v rokah lopato ali kramp. Spustil sem se po bregu navzdol, da bi videl, kaj bodo počeli.

Ko sem se jim približal, so me veselo pozdravili: »O, zdravo! Prišli smo podret ta dva vaš kralja.« Takoj sem pomislil, da utegneta to biti dva velika mejna kamna.

Nato smo se zmenili, kako ju bomo izruvali. Že je hotel nek fant natakiniti verigo okrog kamna, ko je nekdo zaklical: »Kaj pa poslovinne besede?« Vsi smo bili za to, da se od kamnov primerno poslovimo.

Mož srednjih let je stopil naprej, se odkaljšal in nato začel:

»Bila sta slovesno postavljena, rabila sta kot del meje med Italijo in Jugoslavijo. Mogočno sta stala vsa ta leta in se bahala, češ, to smo mi, junaki, in nihče nam ne more nič žalega storiti. Toda pošteno sta se zmotila, saj bosta že čez nekaj časa ležala, kot da vaju nikoli ni bilo.«

Nekdo je pripomnil: »Zakaj pa toliko besed, saj sta vendar le kamna?«

Govornik pa je odvrnil: »Da, kamna sta, toda postavili so ju sovražniki, ki so nam prizadejali toliko gorja in bolečin. Zato ju bomo porušili, ker nečemo, da stojita tukaj in nas spominjata na hude čase. Četudi bi ostala, ne bi imela nobene vrednosti, saj je že tudi doslej nista imela. Mi smo kljub temu, da sta nas odrezala od domovine, živeli z zavestjo, da smo Jugoslovani.«

S temi besedami je govornik sklenil poslovinli govori. Zapeli smo še nekaj partizanskih pesmi, potem pa obe-

sili verigo okoli prvega kamna in avto je potegnil. Prav tako smo zrušili drugi kamen. Ko sta bila oba na tleh, smo začeli z orodjem udrihati po njiju, da smo zbrisali letnice in napise.

Vsi smo bili veseli, saj smo s tem odstranili del nepravilne meje med Italijo in Jugoslavijo.

HERTA TRINKA

Želja

STEFAN ŠPROHAR

Rodil se je 24. decembra 1895. leta na Suhorju v Brkinih... Poznamo ga kot zavednega Slovenca in človeka, ki je lahko ponosen na prehojeno življenjsko pot.

Kmalu po zlomu bivše Jugoslavije se je vključil v OF in po svojih močeh podpiral borce za svobodo. Po kapitulaciji Italije je postal tajnik odbora OF v domači vasi in je to nalogo opravljal do konca vojne.

Ko smo ga obiskali in čestitali ob visokem jubileju, je beseda stekla o tem in onem.

»Želel bi dočakati dan, ko bo slednja vas v Brkinih povezana s svetom, tudi Suhorje, Ostrožno brdo in Kozjane, ki so ostale zunaj povezane s slemensko cesto.«

To pa želimo vsi.

GORAZD MASLO

TV-15 ZA MLADINO

Mladi rodovi so vedno napredni

BRANKA JURCA, pisateljica

VPRASANJE: Če pisatelj piše za otroke o času, ki ga sami niso doživeli, kaj bi pisatelj rad povedal, posebno skrbno položil na srce in ali morda obstajajo tudi danes take kvalitete, na katere lahko svojo misel nasloni, za lažje razumevanje?

Odgovor: Pisatelj, ki piše danes za otroke in mladino, pa naj bo roman, povest, zgodbe ali pravljico iz sedanjega časa ali iz časov naše narodnoosvobodilne borbe ali iz kateregakoli časa že, piše iz notranje stvariteljske nuje, če je dober pisatelj — tako kakor vsak drug pisatelj, samo da je kristal skozi katerega življenje v pripovedi odsvita, v tej literaturi drug, rekla bi, drugače ali po današnje brušen kristal.

Zivljenje je polno nasprotij. Že od nekdaj in seveda tudi danes, po svetu in tudi pri nas. Zato me mika ta otrokov svet, ta svet naše sedanje mladine.

Mladi rodovi so bili in so seveda tudi danes najbolj napredni, najbolj občutljivi za vse, kar jih obdaja, za vse tisto, kar jih lahko navdušuje, pa tudi za vse tisto, za kar čutijo in vedo, da ni prav, da ni dobro in da ni napredno.

Sama se spominjam, živo lahko podoživim, kako sem bila in kako smo bili tudi mi v teh letih za vse takšno občutljivi — tako kakor je občutljiva tudi danes naša mladina, če rečem, na prvi

PODOBE NASE KULTURE

stopnici pubertete.

Takšna je tudi Jagoda v mojem romanu »Ko zorijo jagode«.

Ne, Jagoda ne more, če lahko rečem, nič storiti ali lahko stori zelo malo, da bi imel Tejko mamo in očeta, da bi Podhostnikovi otroci mogli živeti z materjo in z očetom... Ne Jagoda in ne njeni vrstniki; zato pa dojemajo nasprotja, ki jih odkrivajo na poti dozorevanja in so do njih nepopustljivi bolj kakor so nepopustljivi kdajkoli v življenju pozneje, saj je prav ta revolucio-

narna naravnost mladega rodu najbolj zlahka prvina mladosti.

Mislím, da bi mogla biti mladinska literatura mnogo bolj pestra, kakor je ta literatura pri nas, mnogo bolj umetniško pristna in prav zato tudi bolj napredna. Naprednost ni namreč vezana na tematiko. Eno pa je gotovo, v vsem pisanju za otroke je srčika vsake umetnine želja po življenju, po premagovanju težav in po vedrini, ki teče iz izvirnih otroštva in mladosti, ki niso in ne bodo nikoli presahnila.

Dvom je pot k resnici

TONE SVETINA, pisatelj

VPRASANJE: Kaj pomeni dvom v človekovem ravnanju, dvom v smislu preučevanja stvari in kaj se dogaja v človeku, ko je npr. sam s seboj in naravo, in kakšna je, če je, razlika med človekovim spopadom z neznanim v naravi, v njem samem ali pa sovražnikom?

Odgovor:

Vsako razmišljanje o resnici in prepričanju pomeni potrebo po razmišljanju tudi o dvomu. Pogosto si zastavljamo vprašanje, kdo je dvomiljivec. Je to moralno pozitivna ali negativna oseba? Je dvomiti koristna ali nekoristna stvar? Danes vemo, da je resnica relativna za-

deva. Ne le v medsebojnih odnosih ali politiki, celo v znanosti. Današnje resnice se spreminjajo v jutrišnje laž in obratno. Razvoj človeškega duha pelje k vedno višjim in globljim resnicam.

Tagore je dejal, da reka resnice teče po prekopih zmot, in tudi, da beremo mi svet narobe in pravimo, da nas vara. Lenin je večkrat primerjal problem resnice s parabolami. Približujemo se ali oddaljujemo. Absolutna resnica je v tem, če zavest dojame samo bistvo stvari. Dvom je torej pot k iskanju resnice. Prihajanje k bistvu stvari. Prepričanje je osnovni človekov odnos do stvari in pojavov, ki ga obdajajo. Trdo in pravilno prepričanje je osnova za vsako akcijo. Pot do trdnih osnov pa je dvom, ki odstrani sleherni dvom. Malo ljudi je o stvarih trdno prepričanih. Zgodovina je dokazala, da so celo veliki narodi vodili dolgotrajne vojne v imenu resnice za zmotne cilje.

Eno najljubših gesel Karla Marxa je bilo: DVOMI O VSEM. Torej, je tudi univerzalni dvom pot k resnici. Je potreba nenehnega preverjanja toka stvari v teoriji in praksi. Je dialektični način mišljenja, ko stvari gledamo v njihovem neprestanem gibanju in spreminjanju, odvisnosti in povezanosti, v protislovju in v prehajanju iz ene kvalitete v drugo, kar pomeni — od ene resnice k drugi.

Dvom je tisti regulator v strukturi duha, ki spočenja upor, nepristajanje na danost. Je tisto, kar spočenja boj. Je revolucija v evoluciji. Dvom je rušilna sila, ki podira zato, da bi se zgradila nova, višja resnica.

Dvom je večna želja človeškega duha po preseganju. Je ostrina, ki osvetljuje stvari med dobrim in zlim. Med smislom in nesmisлом, med bistvenim in nebistvenim. Dvom je želja po jasnosti. Dvom pa je tudi bolečina in pot v globino.

Dvom je tesno povezan z osnovnim človekovim občutjem, z upanjem. Moč upanja, ki hrani dvom, pa je v vztrajnosti. To bi se na kratko lahko reklo takole: Dvomi in upaj! Kdor upa, vztraja, kdor vztraja, zmaga! Dvom v moč nacističnega nasilja in upanje, da bo zmaga pravična stvar, je milijone ljudi držalo v vztrajnem boju proti fašizmu v drugi svetovni vojni do končne zmage. Dvomi v druge, pomeni upirati se resnici videza. Pomeni vsklajati tisto, kar o ljudeh mislimo in kar v resnici je. Dvomi vase, pomeni ne verjeti v lastno moč. Skratka, dvomiti pomeni imeti sposobnost, da v eni in isti stvari vidimo več svojstev istega pojava.

Dvom in upanje pa sta v zvezi s tesnobo, strahom in grozo. Ti pa so redni spremljevalci duha, ki prodira v neznanost, v smeri makro ali mikro kozmosa.

Vse, kar je neznanost, človeka plaši in ogroža, vendar nenehno privablja k odkrivanju. Plaši ga zato, ker človek ni prepričan, s kakšno silo se bo spopadel tam, kjer ga čaka odpor. Človeka je strah neznanih stvari, ker je ogrožen od zunaj, ker ne ve, ali jih bo premagal, ali bo premagan. Človek se nenehno spopada s prostorom, s časom, z naravo, z ljudmi in samim seboj.

Dvom, ki ga spremlja strah, nas opozarja, da morda le ne vemo vsega o neki stvari, kar bi morali vedeti. Dvom, ki ga spremlja tesnoba, pa svari, da v sebi še nismo z močmi dorasli stvarim, ki se jih lotevamo.

Dvom vzbudi strah ali tesnobo. Strah pa je skrivnostni izvor moči. Zato vedno poijo človeka ali narod z močjo tisti, ki bi ga radi uničili.

Groza je totalni dvom. Je kozmični strah, ko v bežnem trenutku ne razumemo več dogajanja. Je trenutek, ko človek samo lebdi v svoji neznatnosti pred neznano silo.

Kdor se hoče boriti, mora premagati dvom in strah in zgodi se, da tudi grozo. (se nadaljuje)

Prvo tiskano knjigo je dal Lužiškim Srbom — kot nam — protestantizem. To je Mollerjeva Pesmarica in katekizem iz leta 1574, medtem ko je prvi knjiga — prevod novega zakona M. Jakubice iz leta 1548 — ostala v rokopisu. Nekaj desetletij je v kulturi vodila Dolnja Lužica — kot npr. pri nas v prejšnjem stoletju Celovec! — potem pa je prevzela krmilo Gornja Lužica in ga obdržala vse do zadnjih dni.

Kasnejši razvoj lužiskosrbske knjige je bil — podobno spet kot pri nas — v rokah duhovščine, protestantske in katoliške. Predvsem so, kajpak skrbeli za nabožno knjigo, kasneje tudi za jezikoslovje in zgodovino.

Potem ko je prosvetljenstvo pripravilo pot romantiki, je ta dala prvega resničnega lužiskosrbskega pesnika Handrija Zejlerja (1804—1872), lužiškega Valentina Vodnika. (Zanimivo: njegova hči je pokopana v Ljubljani!) Po njegovem zgledu so pisali ali pesnili Wjela, Česla, Dučman-Wolšinski, Fiedler, prva pesnica Wićazec, Jordan, Smoler, Hornik in drugi.

Po Zajlerjevi smrti je nastalo v Lužici književno gibanje mladih. Vodila sta ga jezikoslovec Arnošt Muka in pesnik Jakub Bart-Ćišinski (1856—1909), ki je prav gotovo največji lužiskosrbski pesnik in bi mu mirne duše lahko rekli lužiški Prešeren. Izdal je 14 doživeto zapetih pesniških zbirk. Večino življenja je prebil v izgnanstvu. Poleg njiju je takrat ali kasneje delovala še vrsta pesnikov in pisateljev, med njimi: tudi dolnjaesrbski pesnik Mato Kosyk, ki je umrl kot izseljenec v Ameriki, in Jurij Surowin (Sauerwein), Nemec, ki se je posrbil(!).

Po prvi svetovni vojni je prišla za pero nova generacija pesnikov in pisateljev (Jozef Nowak, Jan Lajnert, Pawoł Wićaz, Měrćin Nowak, Marja Kubašec, Lorenc-Zaléski, Romuald Domaška, v Dolnji Lužici pa pred nedavnim umrla Mina Witkojc). Posebej naj omenimo Jana Skalo, pesnika in publicista, ki je zlasti vzdigoval svoj glas v obrambo svojega ljudstva, in sicer v času, ko so se nad tem malim narodom že zgrinjali temni oblaki. (Skala je o pravicah Lužičanov predaval svoj čas tudi v Ljubljani.)

Med dvema vojnoma se je pravzaprav rodila tudi lužiskosrbska likovna umetnost. Svojim ljudem so se predstavili slikarji Měrćin Nowak, Fryco Latk, Jurij Hajna, Hanka Krawcew idr., medtem ko je v 19. stoletju — zvečine v Rusiji — deloval Lužičan Božidar H. Wjela. Tudi glasba se je v tem obdobju bogato razvila in nadaljevala

TONE GLAVAN

LUŽIŠKI SRBI

(3)

tradicijo Awgusta Kocorja iz 19. stoletja.

Po drugi vojni se je — kot smo že poudarili — začelo za Lužiške Srbe novo življenje, prerajeno, bogato, nadvse pisano, žilavo in vsega občudovanja vredno. Da, zdi se, kot da hočejo Lužiški Srbi v povojnem obdobju doprinesiti vse tisto, kar jim poprej kruti in neusmiljeni čas ni dovoljeval.

Najprej so obnovili svojo organizacijo Domowino, znova postavili tiskarno (tudi ob izdatni, nesebični in tovariški pomoči naše vojaške misije v Berlinu!), ustanovili gornjelužiški dnevnik »Nowa doba«, v Dolnji Lužici tednik »Nowy Casnik«, Institut za serbski ludospyt (po naše bi mu morda rekli Institut za srbsko narodopisje), ki deluje v okviru Nemške akademije znanosti v Berlinu, organizirali svoje poklicno gledališče, poklicni folklorni ansambel, pedagoško akademijo, ki skrbi za vzgojo lužičkih učiteljev in je prav te dni slavila svojo 30-letnico, oddelek za študij sorabistike (vede o lužiskosrbski kulturi) na univerzi v Lipskem, organizirali so šole tipa A in B (z lužičkim učnim jezikom in z nemškim učnim jezikom). Ustanovili so trdno založniško podjetje »Domowina«, ki se je ne navadno dobro razvijalo in sodeluje tudi z drugimi založbami po svetu. Začeli so izdajati revijo za kulturo »Rozhlada, otroško revijo »Promjo« (Zastava), pedagoško revijo »Serbska šulak, medtem ko izdaja Institut za serbski ludospyt svoje znanstvene edicije — predvsem letopise — in jih začenja z vsemi pomembnejšimi institucijami in akademijami, po vsem svetu. Itd., itd.

Tudi umetnostno življenje se je na široko razmahnilo. Preveč prostora bi zavzele že zgolj naštevaje imen, ki so se v tem času uveljavljale v literaturi, likovni umetnosti, uporabni grafiki, gledališču, glasbi, baletu — zlasti v folklori — filmu ipd. Koliko prostora bi šele potrebovali, če bi hoteli označiti ali vsaj približno ovrednotiti dela, ki so jih ljudje s temi imeni ustvarili in tako obogatili svojo kulturo.

Prvi stiki med Lužičani in nami izvirajo že iz začetkov protestantizma. Bohorič je npr. v svoji slovnici navedel tudi lužički očenaš, Frencl se je pri prevajanju

biblije posluževal tudi Dalmatinovega prevoda. Mogoče je bil v stiku z Lužičani še naš skladatelj Gallus.

V zvezah z Lužico je bil naš prvi zgodovinar A. T. Linhart. Zanimivo je sodelovanje med dr. J. P. Jordanom in dr. J. Bleiweisom. In zdaj se, da je Lužičan Jordan posredni duhovni oče oziroma pobudnik ustanovitve Slovenske matice. Z Bleiweisom si je dopisoval tudi organizator lužičkega kulturnega življenja v 19. stoletju J. A. Smoler; izmenjala sta si prenekatero koristno misel. Iz lužičkega kulturnega arhiva je razvidno, da si je Smoler dopisoval še z drugimi takrat pomembnimi Slovenci.

Slovenski književni časopisi (Ljubljanski zvon, Dom in svet, Slovan) so z zanimanjem, čeprav nenačrtno, spremljali razvoj lužiskosrbske kulture. Med tem pisanjem je prav gotovo najbolj zanimiv popis dr. Mantuanija »Tri dni ob Sprevi«. Ljubljana je imela pred prvo vojno čast pozdraviti v svoji sredi dr. Arnošta Muko, znanega jezikoslovca z mednarodnim ugledom.

Zivahnji so bili stiki med Lužičani in Slovenci tudi med obema vojnoma. Zanje je zvečine skrbel dr. V. Bučar. Za tisti čas so značilni predvsem osebni stiki in krajsji prevodi iz lužičščine v slovenščino in narobe. Začelo se je temeljitejšo, čeprav še zmeraj nesistematično medsebojno spoznavanje. Takrat je bival v Lužici naš slikar Ante Trstenjak in tankaj naslikal veliko podob, tako da imajo Lužičani našega slikarja tako rekoč za svojega.

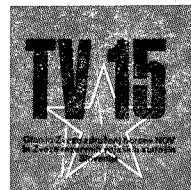
Pa tudi po drugi vojni je bilo veliko, a vendarle še zmeraj premalo stikov. Zanje smo najprej poskrbeli Slovenci, bodisi s krajšimi zapisi ali s prevodi iz lužiskosrbske literature, zvečine ljudske, in sicer v periodiki, knjigah in po radiu. V Sloveniji smo priredili razstavo del slikarja Měrćina Nowaka ter razstavo njihove ljudske umetnosti, organizirali smo v več naših mestih dva nastopa njihovega poklicnega folklornega ansambla, centralnega pevskega zbora Domowine ipd.

Potem so poprijeli tudi Lužičani. Leta 1965 so v Budyšinu priredili razstavo dveh prijateljev — slikarja M. Nowaka in A. Trstenjaka. Prevredli so vrsto naših sodob-

nih novel in tri Prešernove sonete. Za to je poskrbel dr. Jurij Mlynk, ki je Slovenijo in našo kulturo ljubil kot svojo deželo in svojo kulturo. Za njihovo založbo je pripravil antologijo slovenskih sodobnih novel in se nameraval lotiti prevajanja celotnega Prešernovega opusa, a mu je, žal, pre zgodnja tragična smrt iztrgala pero iz rok. Za njim je nastala velika vrzel. Kdo bo, ki bo stopil na njegovo mesto?

KONEC

PRIPOMBA UREDNIŠTVA: Avtor našega članka, ki s tem izpolnjuje željo tovariša Saritja, je leta 1966 pri Slovenski matici izdal knjigo »Lužički Srbi« in jo skromno imenoval »obširno informacijo o najmanjšem slovenskem narodcu, čeprav je izbrana monografija, kot je pozneje ugotovila predvsem tuja kritika. Razen tega je napisal avtor večje število člankov, večidel prikazov ali poročil o sedanjih razvojnih poteh v lužičkosrbski kulturi ter bil pobudnik za razna medsebojna kolektivna kulturna srečanja (razstave, nastopi ansamblja), med drugim je bil tudi pobudnik za gostovanje našega Partizanskega pevskega zbora v NDR. Njegovo knjigo so Lužički Srbi lepo sprejeli. Neki kritik je celo zapisal, da tako izbrana knjiga o sebi nimajo niti Lužički Srbi sami. Angleški sorabist univ. prof. dr. Stone je Glavano delo v svoji pred nekaj leti izšli knjigi imenoval na prvem mestu, in sicer kot »generalni vir«. — Slovenci smo, kot se radi imenujemo, narod zamudnikov. Tokrat res nismo bili, mar ne?!

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva cesta 28 kot glasilo Zveze združenih borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik
SILVO TERSEK

Novinarji: MILENA STRAJNAR, NEVA MUZIČ,
POLDE VRBOVSEK, MILAN VOGEL

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva 327-780

Uprava in naročniški oddelek »TV 15« Miklošičeva cesta 28, pp 598/XI 61000 Ljubljana, Tekoči račun 50100-673-45195 pri SDK Ljubljana, Telefon 320-486

Letna naročnina 100 dinarjev, za inozemstvo 130 dinarjev — posamezna številka v kolportuži 2 dinarja.

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp 598, 61001 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Tisk in kliseji CGP Delo, Ljubljana, Titova 35.